

Det villkorade hemmahörandet

*En kritisk diskursanalys av integration och medborgarskap i
jämlikhetskommissionens betänkande “En gemensam angelägenhet”*

LUNDS
UNIVERSITET

Författare: Alva Persson

Handledare: Jens Rydström

Masteruppsats 30 hp – GNVM03, VT 2021

Genus, migration och social rättvisa

Genusvetenskapliga institutionen

Lunds Universitet

Abstract

This master thesis in gender studies analyses how integration and Swedish citizenship are conceptualised in the official governmental report *A Common Concern* (SOU 2020:46), written by the Commission on Equality. Feminist and postcolonial theories on citizenship and belonging are used in combination with previous research on Swedish integration politics and inequalities in the welfare state. Norman Fairclough's critical discourse analysis is used as the methodological point of departure, by implementing chosen analytical tools from his three-dimensional framework. The analysis shows that concepts such as "social cohesion", "human capital" and "gender equality", as well as interdiscursive relations to ideas of a redistributive welfare state and a neoliberal rationality, are central to the Commission's conceptualisations of integration. Altogether, the thesis concludes that discourses on integration play a central part in both *how* and *why* the Commission advocates for a renewed social contract between the Swedish state and its citizens/residents. It also concludes that Swedish citizenship and national belonging are restricted by economic, cultural and gendered conditions and by various ideological assumptions about "Us" and "Them". Finally, the conceptualisations of both integration and citizenship are shaped by the hegemonic social practice: capitalist realism, leaving the potential for increased equality quite limited.

Key words: integration; Swedish citizenship; politics of belonging; community of value; capitalist realism.

Nyckelord: integration; svenskt medborgarskap; hemmahörandets politik; värdegemenskap; kapitalistisk realism.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	2
Kapitel ett. Inledning.	3
1.1. Syfte och forskningsfrågor	4
1.2. Kontextualisering	6
1.3. Disposition och läsanvisningar	10
Kapitel två. Forskningsöversikt.	11
2.1. Tidigare forskning om integrationspolitik	11
2.2. Tidigare forskning om välfärdsstatens könade och etniska gränser	14
2.3. Uppsatsens forskningsbidrag	16
Kapitel tre. Teoretiska och epistemologiska utgångspunkter.	18
3.1. Feministisk, postkolonial och poststrukturell kunskapsproduktion	18
3.2. Medborgarskap och hemmahörandets politik	19
3.3. Diskurs, hegemoni och ideologi	24
Kapitel fyra. Metod, material och analytiskt ramverk.	27
4.1. Kritisk diskursanalys	27
4.2. Den kommunikativa händelsen: materialet	30
4.3. En analys blir till	31
Kapitel fem. Integrationen.	34
5.1. Den demografiska potentialen	36
5.2. Det integrerande arbetet	39
5.3. Den jämställda integrationen	43
Kapitel sex. Medborgarskapet.	47
6.1. Ett förnyat socialt kontrakt	47
6.2. En omprövning av statens skyldigheter	52
6.3. En gemensam angelägenhet?	56
Kapitel sju. Slutsatser.	59
7.1. Jämlikhetskommissionen: integration och medborgarskap	59
7.2. Epilog	62
Referenslista	64
Bilagor	70

Kapitel ett. Inledning.

Den 2 augusti 2018 beslutade Sveriges regering att tillsätta en kommitté för ökad ekonomisk jämlikhet – en *jämlikhetskommission*. Mot bakgrund av de sedan 1980-talet växande inkomstskillnaderna fick kommissionen i uppdrag att “lämna förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämlikheten och öka möjligheterna till social rörlighet” (Dir. 2018:74, s. 1). Kommissionens förslag skulle dessutom särskilt “bidra till ökad jämställdhet och en förbättrad integration” (Dir. 2018:74, s. 1). Två år senare, den 6 augusti 2020, överlämnade jämlikhetskommissionen sitt över tusen sidor långa betänkande *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:46) till finansminister Magdalena Andersson. I detta konstateras bland annat följande:

Vid en samlad bedömning framstår det som om motiven för ökad jämlikhet *i nuläget* väger tyngre än de motsatta. Jämlikhet har under lång tid fått stå tillbaka för andra politiska mål, men de *snabba förändringar* som ägt rum i Sverige och i omvärlden motiverar *en omprövning*. (SOU 2020:46, s. 25, mina kursiveringar).

Vad är det som gör att jämlikhet för tillfället tycks vara att föredra? Vilka är de snabba förändringar som motiverar en omprövning? Och vilken typ av omprövning anses vara motiverad? Det är frågetecken som dessa, och många därtill, som utgör grunden till föreliggande uppsats.

Som nämns ovan fick jämlikhetskommissionen i uppdrag att särskilt fokusera på såväl jämställdhet som integration, då dessa enligt uppdragsgivarna utgör två viktiga delar av den övergripande jämlikheten (Dir. 2018:74, s. 5). I denna uppsats intresserar jag mig främst för hur kommissionen tagit sig an det sistnämnda perspektivet: integrationen.¹ Detta gör jag inte minst på grund av den ekonomiska ojämlikhetens rasifierade dimensioner och den utbredda segregationen i Sverige (Fahlgren, Johansson & Mulinari, 2011; Neergaard, 2021; Delegationen mot segregation, 2021). En analys av hur kommissionen tagit sig an integrationen är emellertid också relevant på grund av att ojämlikheten i stor utsträckning ökat parallellt med framväxten av diskursiva och politiska praktiker som framställer en “okontrollerad migration” och en “misslyckad integration” som en ekonomisk börda för det svenska välfärdssystemet (Schierup & Scarpa, 2018). Med tanke på att kommissionen tillsätts i en tid när idéer om *ett öppet hjärta* ersatts av begrepp som *andrum* och *ansvarsfullhet* i det

¹ Begreppet integration har ingen allmängiltig definition, men har under de senaste decennierna använts för att beskriva den process genom vilken “minoriteter” – i bred bemärkelse – börjar delta i och känna tillhörighet med “majoritetssamhället” (se t.ex. Wickström, 2013; Bartram, Poro & Monforte, 2014; Puranen 2019).

migrationspolitiska samtalet, kan jag inte låta bli att undra huruvida “de snabba förändringar” som enligt jämlikhetskommissionen motiverar en omprövning av jämlikheten refererar till de senaste årens flyktinginvandring.

I diskurser om integration synliggörs och omförhandlas också det nationella medborgarskapets gränser (Lister & Williams, 2007; Anderson, 2013, 2015), gränser som i sin tur blir avgörande för vilka som “får lov att tillhöra nationen” och vilka som anses vara “berättigade till nationens resurser” (de los Reyes, 2006: 27). Av denna anledning kan en analys av hur jämlikhetskommissionen angriper integrationen i sitt betänkande fungera som en utgångspunkt för att diskutera samtida förståelser av det svenska medborgarskapet, samt huruvida dessa förståelser påverkas av ovan beskrivna diskursiva och politiska klimat. På så sätt ter det sig dessutom relevant att närmare undersöka vad den “omprövning” av jämlikheten som nämns i citatet från betänkandet kan tänkas innebära. Innebär det möjligen en omprövning av relationen mellan (välfärds)staten och medborgarna, samt av rättighets- och skyldighetsfördelningen dem emellan? Innebär det en omprövning av det svenska medborgarskapet?

Vidare färgas såväl diskursiva som politiska praktiker gällande ojämlikhet, integration och medborgarskap av normer och idéer grundade i föreställningar om kön (Lazar, 2005; Yuval-Davis, 2011; Anderson, 2013). Detta kan bland annat exemplifieras av att tidigare nämnda diskurser om invandring och integration kontinuerligt framställer (vissa) migranter som ett hot mot den “svenska” jämställdheten (Schmauch, 2011; Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016; Sager & Mulinari, 2018). Jämlikhetskommissionens uppdrag att bidra *både* till en ökad jämställdhet *och* till en förbättrad integration är med andra ord tätt sammankopplade. Trots att integration är uppsatsens huvudfokus är det utifrån en genusvetenskaplig utgångspunkt därmed nödvändigt att uppmärksamma vilka skärningspunkter mellan integration och jämställdhet som eventuellt konstrueras i betänkandet.

1.1. Syfte och forskningsfrågor

Uppsatsens mål är att utifrån ett feministiskt och postkolonialt perspektiv belysa den diskursiva konceptualisering av integration som artikuleras i jämlikhetskommissionens betänkande. Vidare är målet att undersöka vilka idéer om det svenska medborgarskapet som betänkandets konceptualisering av integration bygger på och ger upphov till. Genom att

belysa och undersöka detta ämnar uppsatsen begripliggöra det nationella hemmahörandets gränser och villkor samt kritiskt analysera hur staten positionerar sitt eget respektive individens ansvar över integrationen och den ökade ojämlikheten. Studiens övergripande syfte är sammanfattningsvis att bidra med förståelse och kunskap om de diskursiva relationer som konstrueras mellan integration, medborgarskap, jämlikhet och jämställdhet, samt hur dessa relationer formar och formas av den rådande sociala praktiken. För att uppnå syftet tar uppsatsen avstamp från följande övergripande frågeställning: *Vilken potential har jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration och nationellt hemmahörande att bidra till ökad jämlikhet?*

Denna övergripande frågeställning kompletteras av två mer konkreta forskningsfrågor:

1. Hur konceptualiseras integration i jämlikhetskommissionens betänkande?
2. Vilka idéer om det svenska medborgarskapet är inneboende i jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration?

Delfrågeställningarna är utformade i linje med uppsatsens analytiska ramverk² och relaterar till varandra på följande vis: den första frågan är såväl deskriptiv som analytisk, och besvaras genom att identifiera med vilka lingvistiska verktyg och genom vilka diskursiva praktiker och relationer som kommissionen artikulerar sin integrationsförståelse. Den andra frågan är analytisk och ämnar ge upphov till en diskussion om huruvida betänkandets diskursiva inramningar av integration upprätthåller eller utmanar hegemoniska förståelser av hemmahörande samt av relationen mellan individ/medborgare och välfärdsstat i en (ny)liberal demokrati. Metoden som används för att besvara frågeställningarna är Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Analysarbetet vägleds av tidigare forskning om integrationspolitik och ojämlikhet i den svenska välfärdsstaten, liksom av feministiska och postkoloniala teorier om medborgarskap.

1.1.1. Avgränsningar

Uppsatsens tematiska huvudfokus är integration och medborgarskap, och jämlikhetskommissionens förståelse av jämlikhet och jämställdhet analyseras i relation till detta. Uppsatsens empiriska och analytiska fokus ligger på såväl den institutionella som den diskursiva nivån, det vill säga på *institutionella diskurser* om integration och medborgarskap. Mitt syfte är varken att bedöma graden av "sanning" i de artikulerade diskurserna, djupdyka i

² Det analytiska ramverket presenteras och diskuteras i kapitel fyra, avsnitt 4.3.

den rasifierade ojämlikhetens empiriska orsaker och uttryck eller erbjuda ett slutgiltigt svar på vilka idéer om det svenska medborgarskapet som kan utläsas i samtida integrationspolitik. Istället är mitt syfte att bidra med ökad förståelse för hur konceptualiseringen av integration och det svenska medborgarskapet är centrala komponenter i förståelsen av den växande ojämlikheten i dagens Sverige.

Begreppen integration och migration är nära besläktade, och så är även den politik som bedrivs i deras namn. Uppsatsens tematiska avgränsning innebär dock att de diskussioner i betänkandet som specifikt rör *migrationspolitiken* inte står i centrum. Detta delvis på grund av hur kommissionens uppdrag är formulerat, och delvis på grund av *integrationspolitikens* allt mer centrala roll i Sveriges partipolitiska samtal. En del migrationsforskare kritiserar en allt för binär uppdelning mellan invandring och integration eftersom dessa snarare än att förstås som ett “innan” och “efter” bör förstås som överlappande delar av en och samma migrationsprocess (se Bartram, Poros & Monforte, 2014: 83). Trots sådan kritik har integrationspolitiken en något mer betydande roll än migrationspolitiken när det kommer till att konstruera “the boundaries between ‘citizens’ and ‘non-citizens’” (Lister & Williams, 2007: 85), genom att bestämma vilka rättigheter och skyldigheter som gäller för människor som är, samt önskar förbli, bosatta i Sverige. I relation till uppsatsens syfte och frågeställningar, samt omfång, är en sådan tematisk avgränsning därför legitim.

1.2. Kontextualisering

I detta avsnitt placeras såväl uppsatsen som dess empiri i en bredare kontext, i syfte att begripliggöra den växande ojämlikheten i dagens Sverige. Det är mot nedanstående bakgrund som såväl utredningens tillblivelse som dess resultat (det vill säga betänkandet) förstås och analyseras i den här uppsatsen.

Under de senaste decennierna har den svenska välfärdsstaten genomgått stora förändringar. Dessa förändringar kan bland annat beskrivas som ett skifte från “en expansivt satsande keynesiansk välfärdsstat, med full sysselsättning som första prioritet, till en [...] nyliberal ekonomisk modell där social- och sysselsättningspolitik underordnats en politik för inflationsbekämpning och budgetbalans” (Schierup & Scarpa, 2018: 36). Från och med början av 1930-talet, och framförallt under efterkrigstiden (1950- och 60-talen), lades grunden för den så kallade *Svenska modellen*. Modellen brukar kännetecknas av

kombinationen mellan en aktiv arbetsmarknadspolitik, kollektiv lönesättning, progressiv skattepolitik, en “universell” välfärdspolitik och god ekonomisk tillväxt (de los Reyes 2006; Schierup & Scarpa, 2018).³ Utöver detta ses den gradvisa inkluderingen av kvinnor på arbetsmarknaden, genom förespråkandet av en individuell/dubbel *earner-carer*-modell framför den traditionella *male breadwinner*-modellen, ofta som grundläggande för den svenska modellens framväxt (Bergkvist, 2016; Lundqvist & Mulinari, 2018).

Ovan beskrivna form för ekonomisk välfärdspolitik – ofta kallad för inbäddad kapitalism (*embedded capitalism*) (Harvey, 2005: 11) – började luckras upp (bäddas ut) under slutet av 1980-talet; en trend som kom att accelereras under finanskrisen på 1990-talet.⁴ Sedan dess har ett stort antal reformer som påverkat den politisk-ekonomiska modellen i Sverige genomförts, bland annat genom flerfaldiga skattesänkningar, privatiseringar och en förändrad arbetsmarknad (se t.ex. Hartman, 2011; Andersson, 2016). Den nyliberala modell som växte fram var präglad av den globala utvecklingen, där “marknadisering, individualisering och flexibilisering av arbetslivet” var centrala processer (Vesterberg, 2018: 151). Sedan 1980-talet har den offentliga sektorns “roll som välfärdsproducent” blivit mycket mindre (Hartman, 2011: 9) och de offentliga utgifterna och inkomsterna har minskat kraftigt.⁵ Under 2000-talet har den ekonomiska ojämlikheten ökat snabbare i Sverige än i andra jämförbara OECD-länder (OECD, 2019; SOU 2020:46). Samtidigt har välfärdens insatser i allt högre utsträckning formats av villkorlighet, en förändring som av en del benämns som en övergång från *welfare* till *workfare*, där den senare modellen karaktäriseras av att vara just behovs- och prestationsbaserad (Andersson, 2016; Paulsen, 2017).

Ett av drivmedlen bakom dessa förändringar av välfärdsstatens organisering är diskurser (jmf. Fairclough, 2010: 282). Detta eftersom framväxten av en nyliberal välfärdsstat i stor utsträckning möjliggörs av en diskursiv spridning samt normalisering av de politiska idéer som skapar förutsättningarna för densamma (Brown, 2008; Sunnercrantz, 2021). Några exempel på diskursiva förskjutningar som haft stor betydelse i såväl Sverige som

³ Enligt ekonomhistorikern Jenny Anderssons refererar den svenska modellen i sig emellertid *inte* till “a specific set of policy solutions that is stable over time, but rather shifting and historically specific interpretations of the nature of welfare capitalism” (Andersson, 2016: 564).

⁴ Att en borgerlig regering tillträdde 1991 ses ofta som startskottet för den nyliberala åtstramningspolitiken i Sverige, trots att den föregående socialdemokratiska regeringen redan dessförinnan lagt grunden för en nyliberal ekonomisk politik (se Harvey, 2005; Andersson, 2016; Schierup & Scarpa, 2018).

⁵ Skattekvoten har till exempel sjunkit med 5,7 procent av BNP, vilket motsvarar cirka 290 miljarder kronor, sedan sekelskiftet (SOU 2020:46, s. 60).

internationellt är framställningen av nyliberalismen som den enda garantin för “frihet” (Harvey, 2005: 40), förespråkandet av “en statlig reträtt från ekonomin och minimering av välfärdsstatliga kostnader” (Schierup, 2012: 257) samt konstruktionen av ett motsatsförhållande mellan “den farliga kollektivismen/socialdemokratiska välfärdsstaten och den goda individualismen/privatiseringspolitiken” (Sunnercrantz, 2021: 187). Ytterligare ett exempel är en förskjutning i hur välfärdsstatliga utgifter legitimeras (eller ej): från en ekonomisk *investering* till en ekonomisk *kostnad* (Andersson, 2016: 569). Tillsammans konstruerar dessa diskurser en ny bild av (välfärds)statens legitima roll, men också av *vem* som anses förtjäna dess insatser.

I kombination med en ökad internationell migration har nyliberaliseringen bidragit till “en prekarisering av arbete, medborgarskap och levnadsförhållanden” (Ålund, Schierup & Neergaard, 2018: 11), liksom accentuerat redan existerande “etniskt profilerade klassjämligheter” (Schierup & Scarpa, 2018: 35). Denna utveckling bör också ses i ljuset av den ideologiska förskjutning som Sveriges migrations- och integrationspolitik genomgått parallellt med ovan beskrivna paradigmskifte inom den ekonomiska välfärdspolitiken. Förutom den reformering som år 2008 genomfördes av reglerna för arbetskraftsinvandringen har det sedan “flyktingkrisen” 2015 skett stora förändringar inom flykting- och integrationspolitiken. Genom ett antal “tillfälliga” lagar skärptes den “generösa” flyktingpolitik som fram till dess kännetecknat Sverige, bland annat genom att göra tidsbegränsade uppehållstillstånd till praxis samt höja kraven för anhöriginvandring (Ålund, Schierup & Neergaard, 2018; Neergaard, 2021).⁶

1.2.1. Jämlikhetskommissionen

När regeringen (ledd av Socialdemokraterna och Miljöpartiet) beslutade att tillsätta en kommitté för ökad ekonomisk jämlikhet (jämlikhetskommissionen) i augusti 2018, hade det gått cirka tre år sedan “flyktingkrisen” 2015. I samband med beslutet formulerades ett kommittédirektiv (Dir. 2018:74); en beskrivning av det uppdrag den tillsatta kommissionen skulle ta sig an. Det är i direktivet som ramarna för jämlikhetskommissionens uppdrag anges, och som det statliga initiativet till utredningen dokumenteras. Direktivet utgör både en del av empirin och bakgrunden i denna uppsats. Kommissionens övergripande uppdrag formulerades enligt följande:

⁶ Den 20 juli 2021 blev många av de tidigare tillfälliga bestämmelserna permanenta efter att riksdagen den 22 juli 2021 röstade igenom en ny migrationslagstiftning (Migrationsverket, 2021).

En kommitté för ökad ekonomisk jämlikhet – en jämlikhetskommission – ges i uppdrag att lämna förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämlikheten och öka förutsättningarna till social rörlighet. Arbetet ska utgå från befintlig och vetenskapligt grundad kunskap om olika faktorer långsiktiga påverkan på ekonomisk jämlikhet samt om strategier och åtgärder som bidrar till att minska skillnader i inkomster. Kommissionens förslag ska främja ekonomisk jämlikhet på ett sådant sätt att ekonomins funktionssätt och förmåga att växa samtidigt stärks. (Dir. 2018:74, s. 9).

Enligt uppdragsgivarna är ekonomisk jämlikhet följaktligen något som på lång sikt bör öka, bland annat genom att förbättra möjligheten till social rörlighet. Jämlikheten ska dessutom öka utan att möjligheten till fortsatt ekonomisk tillväxt försämras. I direktivet definieras alltså inte bara *vad* kommissionen ska utreda, utan till viss del också *hur* detta ska utredas.

I uppdragets bakgrundsbeskrivning nämns att inkomstskillnaderna sedan 1980-talet särskilt ökat mellan utrikes och inrikes födda, och “en framgångsrik integration” beskrivs vara “av stor betydelse för att minska skillnaderna i samhället” (Dir 2018:74, s. 6). När områden av särskild betydelse för utredningsarbetet presenteras (arbetsmarknad, offentligt finansierade välfärdstjänster, regionala skillnader och segregation) nämns att integration – tillsammans med jämställdhet – utgör “viktiga faktorer att beakta inom samtliga områden” (Dir 2018:74, s. 5). I och med direktivets breda omfattning kan utredningen anses vara en form av kartläggning av levnadsvillkoren i det svenska samhället i en tid då detta samhälle genomgår stora förändringar (jmf. Ålund, Schierup & Neergaard, 2018). *Hur* förändringen av detta samhälle beskrivs i allmänhet, samt vilken betydelse integrationen tilldelas i synnerhet, är relevant att analysera eftersom det kan påverka uppfattningen av problematikens orsaker och karaktär samt vilka politiska initiativ som tas framöver.

Jämlikhetskommissionen utredningsarbete har bedrivits från Finansdepartementet, vilket bland annat resulterat i en nationalekonomiskt inriktad analys av såväl integrationen som av ojämlikheten överlag. Kommittén har utgjorts av sju ledamöter från den offentliga och akademiska sfären, samt två experter från Finansdepartementet. Till sin hjälp har kommissionen haft ett antal referensgrupper i vilka representanter från olika myndigheter och andra samhällsaktörer har ingått, däribland Arbetsförmedlingen, Svenskt näringsliv, Migrationsverket, Jämställdhetsmyndigheten, Folkhälsomyndigheten och Delegationen mot segregation (Jämlikhetskommissionen, 2021).⁷

⁷ För en detaljerad presentation av de personer som ingått i kommissionen, se bilaga 1. Se bilaga 2 för en komplett lista över samtliga aktörer som ingått i någon referensgrupp.

1.3. Disposition och läsanvisningar

Uppsatsen består av totalt sju kapitel. Efter detta inledande kapitel ges i kapitel två en översikt av den tidigare forskning som min studie förhåller sig till. Uppsatsens tredje kapitel redogör för studiens teoretiska och epistemologiska utgångspunkter, och i kapitel fyra beskrivs forskningsprocessen (metoden, materialet och det analytiska ramverket). Analysen är sedan uppdelad i två kapitel: kapitel fem berör integrationen och kapitel sex medborgarskapet. I det sjunde och sista kapitlet sammanfattas och diskuteras slutsatserna.

För att referera till det analyserade materialet används begreppen “betänkande” och “utredning” synonymt. Rent formellt är *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:46) dock resultatet av jämlikhetskommissionens utredningsarbete, vilket kallas för betänkande. Likaså används “jämlikhetskommissionen” och “kommissionen” växelvis för att referera till den kommitté (grupp av personer) som tillsattes av regeringen och som har bedrivit utredningen.

Alla kursiveringar i citat är i det som följer gjorda av mig om inget annat anges.

Kapitel två. Forskningsöversikt.

I detta kapitel presenteras ett urval av den tidigare forskning som bedrivits inom de forskningsfält studien situerar sig i: kritiska välfärdsstudier samt feministiska och postkoloniala migrations- och integrationsstudier. Urvalet begränsas till forskning som liksom denna uppsats intresserat sig för diskursiva praktiker kring, och utformningen av, välfärds- och integrationspolitiken, samt som utifrån en genusvetenskaplig och postkolonial ansats fokuserat på ojämlikhetsskapande i relation till detta. Den tidigare forskningen delas in i två teman: *integrationspolitik* samt *välfärdsstatens könade och etniska gränser*. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om uppsatsens förväntade bidrag i relation till den tidigare forskningen.

2.1. Tidigare forskning om integrationspolitik

I detta avsnitt diskuteras tidigare forskning om hur den svenska integrationspolitiken förändrats i takt med nyliberalismens intåg i, och förändringar av, välfärdsstaten, samt i takt med förskjutningar inom det migrationspolitiska landskapet överlag. I övergripande ordalag visar denna forskning hur integrationspolitiken i Sverige har gått från förespråkandet av assimilation⁸ under första halvan av 1900-talet, till förespråkandet av mångkulturalism på 1970- och 80-talen för att under de senaste decennierna röra sig mot en individualiserad och villkorad integrationslinje (Schierup & Ålund, 2011; Wickström, 2013; Borevi, Jensen & Mouritsen, 2017). Sociologen och statsvetaren Encarnación Gutiérrez Rodríguez (2015) beskriver en liknande utveckling i ett flertal länder i Västeuropa och EU som på senare år “övergett” en mångkulturell politik och återigen börjat associera integration med “kulturell assimilation”. I Sverige kan ett sådant skifte delvis sägas bero på migrationens förändrade karaktär; både vad gäller den främsta migrationsorsaken (flyktinginvandring) samt varifrån migranterna till största delen kommer från (utomeuropeiska länder). Av dessa anledningar uppfattas “invandrarna” varken vara tillräckligt lika “svenskar” eller tillräckligt integrerade (se Wickström, 2013: 135). Enligt Gutiérrez Rodríguez är detta dock främst en konsekvens av att integrationspolitiken fortsatt verkar inom “the matrix of the Philosophy of the One” (2015: 85), det vill säga en filosofi med sina rötter i den hierarkiska dikotomin “Vi” och “Dem” som

⁸ Begreppet assimilation kan definieras på olika sätt, men i detta sammanhang avses den historiskt traditionella betydelsen i form av att “invandrare” förväntas anpassa sig till “mottagarsamhället” på ett sätt som reducerar, eller utplånar, etniska, religiösa, kulturella och språkliga skillnader (Bartram, Poros & Monforte, 2014: 15-18). Under framväxten av folkhemmet konceptualiserades assimilation emellertid ofta som en process av modernisering, inte av “svenskifiering” (Wickström, 2013: 119).

etablerades genom europeisk kolonialism. Genom att kontinuerligt framställa invandrare som kulturellt olika jämfört med “majoritetsbefolkningen”, upprätthåller dagens integrationspolitik såväl denna dikotomi som myten om den homogena och monokulturella nationen (Gutiérrez Rodríguez, 2015). Förekomsten av ett sådant kulturellt “särartstänk” inom svensk integrationspolitik är något som uppmärksammades i slutbetänkandet till den statliga utredningen om Makt, integration och strukturell diskriminering: *Integrationens svarta bok* (SOU 2006:79). Enligt migrationsforskarna Carl-Ulrik Schierup och Aleksandra Ålund har Sveriges integrationspolitik i modern tid dessutom kommit att präglas av målet om att konstruera en nationell identitet och gemenskap “based on shared democratic values rather than a common historical provenance” (Schierup & Ålund, 2011: 49).

Schierup har tillsammans med sociologen Simone Scarpa också studerat hur den i mångt och mycket hegemoniska idén om en “ömsesidigt antagonistisk relation” (2018: 32) mellan en “generös” välfärdspolitik och en “generös” migrationspolitik kan ifrågasättas både teoretiskt och empiriskt. Enligt forskarna påverkas den välfärdsstatliga regimens legitimitet av “den grad till vilken politik, politiska program och institutionella praktiker förstärker respektive försvagar konflikter av fördelningspolitisk karaktär” (Schierup & Scarpa, 2018: 65, författarnas kursiveringar). Dagens politik tenderar att förstärka sådana konflikter genom att bland annat tillskriva invandrarna skulden för en “misslyckad” integration, när det egentligen, menar dem, är den nyliberala omstruktureringen i sig som “underminerat välfärdsstatens förmåga att erbjuda emancipatoriska och icke-diskriminerande vägar för nytillkomnas inkorporering i samhället” (2018: 66). Vidare menar Schierup och Scarpa att ökade krav “på invandrades ekonomiska självförsörjning” går hand i hand med politiska mål om “att reducera kostnaderna för hela mottagningssystemet” (2018: 52). I sin analys av Fredrik Reinfeldts “öppna era hjärtan”-tal visar de dessutom hur välkommandet av flyktingar i detta tal porträtteras som ett nödvändigt men “kostsam åtagande”, vilket indirekt skulle “omöjliggöra utökade välfärdsstatliga satsningar” under de kommande åren (2018: 32).

Statsvetarna Karin Borevi, Kristian Jensen och Per Mouritsen (2017) har studerat vad de kallar för “the civic turn” inom integrations- och medborgarskapspolitiken i Norden. Med “the civic turn” avses ett paradigmskifte som utgörs av att (medborgarskaps)rättigheter ses som en slags belöning till individen när denne lyckats uppfylla vissa integrationskrav (till exempel språkkunskaper), istället för som ett medel för att främja individens integration. “The civic turn” kan i en svensk kontext exemplifieras genom de försörjningskrav som ställs

vid anhöriginvandring; krav som utgår ifrån idén om familjeåterförening som en belöning till den integrerade och inte som ett medel för integration (Borevi, Jensen & Mouritsen, 2017; Schierup & Scarpa, 2018). Som diskuterades i inledningen (avsnitt 1.3.) har tillgången till de svenska välfärdstjänsterna överlag blivit allt mer villkorad, vilket enligt historikern Jenny Andersson (2016) delvis illustreras genom det sedan 2006 intensifierade talet om *arbetslinjen*: “the work ethic that is presumed to be the hallmark of the Swedish model” (Andersson, 2016: 567; se också Lundqvist & Mulinari, 2018). Arbetslinjens centrala roll i det svenska välfärdssystemet är ett ämne som även studerats av sociologen Roland Paulsen (2017). Enligt Paulsen utgörs arbetslinjens fundament av ett par ideologiska antaganden, såsom att “[löne]arbetet skänker livet mening, att det gör oss friska, och att det *bidrar till integration* i samhället” (2017: 86).⁹ I relation till föreliggande uppsats är idén om arbetets integrerande roll särskilt relevant, inte minst eftersom “participation in the labour market is today perceived as the key to integration” (Lister & Williams, 2007: 85).

Apropå arbete och integration har sociologen Anders Neergaard (2006a, 2006b, 2021) studerat rasifieringen på den svenska arbetsmarknaden i allmänhet och av arbetarklassen i synnerhet. Neergaards analyser synliggör bland annat hur den etniskt segregerade arbetsmarknaden karaktäriseras av strukturell diskriminering och en *inkluderande underordning*, då personer som invandrat till Sverige ofta befinner sig i “sysselsättning i underordnade positioner” (2006a: 22). Neergaard (2021: 494) använder sig också av begreppet *ofritt arbete* för att belysa att “tvånget att sälja sin arbetskraft” är särskilt påtagligt för olika kategorier av invandrare, bland annat eftersom arbetslöshet kan innebära att de mister sin rätt att vistas i Sverige. På detta sätt menar Neergaard att integrationspolitiken, liksom migrationspolitiken, bidrar till att “skapa hierarkier av medborgerlig status” (2021: 493). I linje med detta har migrations- och arbetslivsforskaren Viktor Vesterberg (2018) studerat hur Sveriges integrationspolitik under de senaste åren “gradvis kommit att präglas mer av nyliberala diskurser, där migranter ses som en potentiell flexibel resurs för lokal och regional ekonomisk tillväxt” (2018: 151). Enligt Vesterberg försöker sådana diskurser begripliggöra “problemet med arbetslösa migranter på ett specifikt sätt” (2018: 150). Vesterberg använder sig av begreppet *exkluderande inkludering* för att belysa hur integrationspolitiska insatser som syftar till att inkludera invandrare på arbetsmarknaden (ofta

⁹ Generellt sätt kan arbetslinjens kärna sägas vara att “de som kan arbeta och bidra till sin egen och andras försörjning också skall ha möjlighet att göra detta. Genom denna princip prioriteras aktiva åtgärder i form av arbete, praktik eller utbildning framför enbart utbetalningar av kontanta ersättningar” (Paulsen, 2017: 86).

genom att göra dem mer “anställningsbara”), många gånger bidrar till exkludering, eftersom målgruppen först måste göras *inkluderbar* “genom att positioneras som exkluderade och konstrueras som avvikande” (2018: 145).

2.2. Tidigare forskning om välfärdsstatens könade och etniska gränser

I detta avsnitt diskuteras feministisk och postkolonial forskning om välfärdsstatens komplexa ojämlikhetsdimensioner såväl innan som efter nyliberaliseringen. Dessutom diskuteras forskning om den svenska integrations- och jämställdhetspolitikens nationalistiska och kulturessentialistiska karaktär. En gemensam utgångspunkt för denna forskning är att det svenska välfärdssystemet på många sätt är långt ifrån den jämlika framgångssaga som ofta lyfts fram. I *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet* (SOU 2006:37, s. 3)¹⁰ konstateras bland annat att “det generella välfärdssystemet, vars syfte har varit att minska sociala och ekonomiska ojämlikheter [...] i realiteten är selektiv, villkorad och t.o.m. bidrar till att cementera strukturella ojämlikheter i samhället”. Hur välfärdsstatens olika skepnader bidragit och bidrar till att diskriminera och marginalisera olika grupper av medborgare och icke-medborgare är därför ett återkommande ämne för genusvetenskaplig forskning.

Ett av de tidigaste bidragen är historikern och genusvetaren Yvonne Hirdmans *Att lägga livet tillrätta: Studier i svensk folkhemspolitik* (2000 [1989]). I studien analyserar Hirdman hur välfärdsstatens intresse för den privata sfären resulterade i att “de kvinnliga frågorna blev välfärdens frågor och frågan om hur kvinnors liv skulle ordnas blev strategiska medel för en genomgripande reformering av det kapitalistiska samhället” (2000: 96). Sedan Hirdmans studie publicerades har den feministiska kritiken av välfärdsstatens organisering utvecklats, mycket tack vare postkolonial kritik av den hegemoniska feminismens etnocentrism, heteronormativitet samt endimensionella syn på makt och förtryck.¹¹ I sin intersektionella analys¹² av folkhemmets tillkortakommanden visar ekonomhistorikern Paulina de los Reyes och genusvetaren Diana Mulinari (2005) bland annat hur idén om att lönearbetet är nyckeln

¹⁰ Rapporten är en av flera publikationer i den statliga utredningen om Makt, integration och strukturell diskriminering. Redaktör för rapporten var Paulina de los Reyes.

¹¹ Den postkoloniala kritiken bör därmed inte förstås som enbart ett komplement till feministiska teorier, utan som ett eget teoretiskt fält (se de los Reyes & Mulinari, 2005: 69).

¹² Intersektionalitetsbegreppet myntades av den feministiska forskaren Kimberlé Crenshaw (1991), och hänvisar till analysen av hur olika maktrelationer och förtryck - såsom genus, klass, sexualitet, etnicitet och funktionalitet - interagerar (*intersects*) med varandra. Begreppet “tillhandahåller en teoretisk ram för att analysera hur makt konstitueras utifrån socialt konstruerade skillnader som är inbäddade i varandra och som förändras i skilda rumsliga och historiska sammanhang” (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2012: 25).

till såväl jämställdhet som integration upprätthåller och osynliggör ojämlikheter på arbetsmarknaden. Genom “mantrat om lönearbetets betydelse” menar de att “inträdet i arbetslivet görs till den självklara, och oftast enda legitima ingången, till ett fullvärdigt medborgarskap och till lika villkor för alla medborgare” (de los Reyes & Mulinari, 2005: 105). I sin analys av systemskap, svenskhet och invandrarskap visar de los Reyes (2012 [2002]) vidare hur varken genus- eller migrationsforskningen genom historien tagit hänsyn till “invandrarkvinnornas” skiftande position på, samt betydelse för förändringen av, den svenska arbetsmarknaden. De los Reyes skriver att “invandrarstatusens betydelse på en könsuppdelad arbetsmarknad är varken oproblematiserad eller entydig” (2012: 36), samt diskuterar olika sätt på vilka det svenska “jämställdhetskontraktet”¹³ vuxit fram parallellt med en bild av invandrarkvinnan som förtryckt och osjälvständig (2012: 38-40).

Idag har listan över kritiska analyser av den svenska jämställdhetspolitiken hunnit bli lång. En del forskare på denna lista har intresserat sig för hur reformer beslöjade med ett jämställdhetslöfte (t.ex. RUT-avdraget) bidragit till att ytterligare cementera klass- och rasskillnader kvinnor emellan (Gavanas & Calleman, 2013; Jordansson & Lane, 2021). Andra, såsom Åsa Lundqvist och Diana Mulinari (2018), har analyserat hur *migranta kvinnor* genom historien porträtterats på olika sätt i politiska diskurser: som en osynlig familjemedlem; som “en belastning för välfärdsstaten” (2018: 130); eller som “ett hot mot nationen” (2018: 132). Vidare menar Lundqvist och Mulinari att jämställdhetspolitikens individualistiska rötter i praktiken exkluderat den migranta kvinnan eftersom hon, “i egenskap av osynlig”, aldrig setts som en individ (2018: 136). Till ovanstående lista hör även antologin *Challenging the myth of gender equality in Sweden* (Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016), i vilken – som titeln vittnar om – myten om Sverige som “världens mest jämställda land” dekonstrueras. Genom att analysera sex nyckelområden,¹⁴ visar antologins författare hur “the hegemonic norm of gender equality in Sweden builds upon and produces naturalised, nationalistic, hetero- and cisnormative and racialised positions in a postcolonial and neoliberal time and space” (2016: 1).

¹³ Övergången från *male breadwinner* till *dual earner/carer*, d.v.s. att lönearbetet blev norm även för kvinnor.

¹⁴ (1) Jämställdhetsprojektets reproduktion av nationalistiska ideologier; (2) upprätthållande av idén om modernitetens linjära utveckling och (3) av idén om en modernt “Vi” och ett traditionellt “Dem”; (4) jämställdhetspolitikens hetero- och cis-normativa ansats, samt (6) det problematiska förhållandet mellan jämställdhetsprojektet och feminism (Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016).

Feministisk och postkolonial forskning om den svenska välfärdsstatens framväxt och utformning har dessutom återkommande intresserat sig för normaliseringsprocesser.¹⁵ I antologin *Normalization and 'outsiderhood': Feminist readings of a neoliberal welfare state* (2011) belyser genusvetarna Siv Fahlgren och Diana Mulinari tillsammans med litteraturvetaren Anders Johansson till exempel hur personer som under folkhemmets utveckling av olika anledningar ansågs avvika från snävt uppsatta normer om ett " normalt" och " bra" liv skulle ges möjligheten att leva ett sådant liv genom statliga välfärdsinsatser (Fahlgren, Johansson & Mulinari, 2011: 4, 7). I och med nyliberaliseringen tar sig dessa normaliseringsprocesser andra uttryck, och en stor del av ansvaret för att leva ett " normalt" liv ligger nu på individen. Denna förändring kan bland annat urskiljas i diskurser om " social inkludering" och " utanförskap" som under de senaste decennierna präglar både EU:s och Sveriges arbetsmarknads- och socialpolitik, och i mångt och mycket kommit att ersätta talet om strukturella klass-, köns- och rasjämligheter (Fahlgren, Johansson & Mulinari, 2011: 5). Genom sådana diskurser upprättas en förklaringsmodell som osynliggör de maktrelationer som råder *mellan* " innanförskap" och " utanförskap", samtidigt som innanförskap/inkludering blir synonymt med lönearbete och utanförskap/exkludering med arbetslöshet (Neergaard, 2006a; Fahlgren, Johansson & Mulinari, 2011).

I sitt bidrag till ovan nämnda antologi belyser genusvetaren och sociologen Ulrika Schmauch (2011) hur olika normaliseringsprocesser är centrala i samtida diskurser om integration, bland annat genom att betona migranters individuella ansvar att " bli normala" (det vill säga integrerade). Mer specifikt analyserar Schmauch hur integrationsdiskurser och diskurser om hegemonisk maskulinitet tillsammans bidrar till att normalisera såväl en könad vardagsrasism som idén om individens ansvar över sin integration. Dessutom menar Schmauch att dessa diskurser konstruerar ojämlikhetens rasifierade/etniska dimension som " a temporary lack of integration that will be resolved once the immigrants learn how things are done in Sweden" (2011: 51).

2.3. Uppsatsens forskningsbidrag

Tillsammans synliggör och begripliggör forskningen som presenterats i detta kapitel den komplexa och föränderliga relationen mellan välfärdsstatens utformning och politiska idéer om " vilka som är berättigade en plats i den samhällsliga gemenskapen" (de los Reyes, 2006:

¹⁵ Normaliseringsprocesser kan något förenklat definieras som görandet av vad som betraktas som " normalt".

7). Den tidigare forskningen visar bland annat att samtida svensk integrationspolitik i stor utsträckning utformas och villkoras utifrån både ekonomiska och socio-kulturella parametrar. Genom nyliberaliseringen har lönearbetet än mer kommit att ses som den enda, och bästa, vägen till integration – en idé som upprätthåller såväl könade som etniska ojämlikheter på arbetsmarknaden. Att dagens integrationspolitik enbart skulle vara ett resultat av nyliberalismen är dock en förenklad bild, eftersom denna politik till syvende och sist bottnar i det “Vi” och “Dem”-tänk som etablerades genom kolonialismen. Likaså visar den tidigare forskningen att den svenska jämställdhetspolitikens nationalistiska utgångspunkter upprätthåller förtryckande idéer om såväl migranta kvinnor som migranta män, samt bidrar till att ytterligare normalisera idén om individens egna ansvar över integrationen.

Eftersom kunskapsproduktion är en i grunden kollektiv process bör denna studie i första hand ses som ett komplement till den kunskap som producerats av tidigare forskning. Det är med avstamp i sådan kunskap som jag genomför min analys av hur jämlikhetskommissionen konceptualiserar integration och medborgarskap i sitt betänkande, samt av huruvida de upprätthåller eller utmanar idéer och diskurser om bland annat jämställdhet och arbete som tidigare forskning identifierat. Mitt främsta bidrag till de forskningsfält uppsatsen förhåller sig till är en analys av ett samtida statligt initiativ som vid första anblick säger sig vilja ompröva den politik som forskningen inom dessa fält under lång tid problematiserat. I en sådan analys är det relevant att fråga sig i vilken utsträckning formen för detta initiativ möjliggör eller begränsar förutsättningarna för att presentera förslag som kan bidra till förbättrad integration och ökad jämlikhet, vilket påverkas av såväl förståelsen för problematiken som utreds som av rådande diskursiva och sociala ordning. Eftersom jämlikhetskommissionens utredningsdirektiv till viss del går emot rådande diskursiva och politiska ordning genom att sätta den *ekonomiska* ojämlikheten, samt dess rasifierade och könade dimensioner, i centrum (ett perspektiv som ofta hamnar i skymundan, se bl.a. Andersson, 2021), bidrar jag dessutom med en analys av hur kommissionen i sitt betänkande knyter samman den ekonomiskt präglade ojämlikheten med integrationen.

Genom att kritiskt analysera hur jämlikhetskommissionen konceptualiserar integrationen, och vilka idéer om medborgarskapet denna konceptualisering bygger på, ämnar jag sammanfattningsvis bidra med ytterligare kunskap om det villkorade hemmahörandets olika dimensioner i en tid då migration och gränser är en allt mer central politisk fråga.

Kapitel tre. Teoretiska och epistemologiska utgångspunkter.

I detta kapitel presenteras studiens teoretiska ramverk. Detta ramverk utgörs av ett feministiskt, postkolonialt och poststrukturalistiskt förhållningssätt i allmänhet, samt av feministiska och postkoloniala teorier om medborgarskap och kritiska teorier om språk och makt i synnerhet. Kapitlet inleds med en diskussion om kunskapsproduktion, för att sedan mynna ut i ett avsnitt om det nationella medborgarskapet. Därefter följer ett avsnitt om diskurser och diskursiv makt.

3.1. Feministisk, postkolonial och poststrukturell kunskapsproduktion

Frågor som *vad är kunskap och hur kan (och bör) kunskap produceras* är sedan länge föremål för det akademiska samtalet och har resulterat i otaliga svarsalternativ. Denna uppsats tar framförallt avstamp i poststrukturella, postkoloniala¹⁶ och feministiska svar på sådana frågor, vilka bland annat artikulerats som en kritik mot den traditionella kunskapsproduktionens positivistiska, universalistiska, etnocentriska och androcentriska utgångspunkter, samt mot den så ofta undandömda relationen mellan kunskap och makt (Scott, 1988; de los Reyes & Mulinari, 2005; Leavy, 2007; Lykke 2009). Såväl poststrukturalismen, feminismen som postkolonialismen “utmanar den traditionella vetenskapens metaberättelser” (de los Reyes & Mulinari, 2005: 67), och intresserar sig för hur dominanta teorier och dikotoma kategoriseringar “have been complicit in the marginalization of women and other minorities, as well as the essentializing of difference” (Leavy, 2007: 92). Liksom feministisk poststrukturalism ämnar feministisk postkolonialism dekonstruera förtryckande identitetskonstruktioner, samt könade och rasifierade maktrelationer, med ett särskilt fokus på hur dessa formuleras, upprätthålls och legitimeras i och genom kunskapsproduktion och diskurser (Scott, 1988; de los Reyes & Mulinari, 2005). I denna uppsats analyseras maktrelationer inbegripna i den mening som tillskrivs integration och medborgarskap genom de diskurser och den kunskap som produceras i jämlikhetskommissionens betänkande.

Tillsammans erbjuder de tre epistemologiska angreppssätten en rad teoretiska och analytiska verktyg för att ifrågasätta allmängiltiga föreställningar om vår dåtid och nutid, samt uppmanar oss att försöka förstå varför “de stora berättelserna blir till och accepteras som

¹⁶ Jag utgår från Molinas och de los Reyes definition av postkolonialism: “Utgångspunkten för postkoloniala teorier är den systematiska problematiseringen av kulturella, språkliga, historiska och psykologiska gränsdragningar som skapas i och med den västerländska koloniseringen av världen” (2012: 310).

sanningar” (Lauri 2021: 22). Poststrukturalismens analytiska intresse för och fokus på diskursiva konstruktioner är förankrad i en ontologi enligt vilken “subjekt och verkligheter betraktas som skapade i språket” (Lykke, 2009: 165). Med andra ord anses språket inte enbart vara ett verktyg för *representation*, utan för *konstruktion* (Scott, 1988).¹⁷ I vilken utsträckning språket anses konstituerat respektive konstituerande förblir dock föremål för den onto-epistemologiska debatten. Det antagande jag anammar här ligger i linje med såväl Joan Scott (1988) som Susan Hekman (2008), enligt vilka det existerar en icke-diskursiv verklighet, även om människan främst kan förstå denna verklighet genom diskursen. Detta förhållningssätt genomsyrar såväl de teoretiska perspektiv som presenteras nedan som hur jag utformat min analys och närmat mig mitt material. Jag menar således *inte* att allt är diskursivt, eller att materialiteten är oviktig: “to deconstruct matter is not to negate or do away with the usefulness of the term” (Butler, 2011: 5). Att medborgarskapet i denna uppsats främst behandlas som en diskursiv konstruktion innebär därför inte att dess materiella dimension förnekas. Tvärtom ger diskursiva idéer om nationell tillhörighet i högsta grad upphov till sociala praktiker som i sin tur formar människors faktiska livsvillkor, något jag fördjupar mig i nedan.

3.2. Medborgarskap och hemmahörandets politik

Ett teoretisk fält av stor betydelse för att analysera mitt material och besvara mina forskningsfrågor utgörs av feministiska och postkoloniala teorier om det nationella medborgarskapet. Det är främst hos sociologerna Nira Yuval-Davis (1997, 2011) och Nandita Sharma (2015), migrations- och medborgarskapsforskaren Bridget Anderson (2013, 2015) och den feministiska statsvetaren Wendy Brown (2008) som jag funnit infallsvinklar genom vilka jag analyserar de idéer om det nationella medborgarskapet som (re)produceras i jämlikhetskommissionens betänkande. Deras teoretiska bidrag möjliggör en analys av det nationella hemmahörandes exkluderande gränser och villkor, samt av den föränderliga relationen mellan stat och individ i ett nyliberalt välfärdssamhälle.

Medborgarskap är ett svårdefinierat begrepp vars tillhörande teoretiska fält spänner över många discipliner som alla erbjuder olika svar på vad medborgarskapet faktiskt *är*. Inom den klassiska delen av detta fält befinner sig den liberala skolan. Den liberala skolan definierar

¹⁷ Inom feministisk forskning har detta analytiska fokus kommit att symbolisera “den språkliga vändningen” (*linguistic turn*). Den vändning som avses är, förenklat uttryckt, en övergång från att analysera maktens materialiteter till att analysera maktens diskursiva uttryck (se t.ex. Hekman, 2008; Lykke, 2009).

medborgarskapet som en juridisk och politisk relation mellan (national)stat och individ som innefattar rättigheter och skyldigheter; en relation som ibland beskrivs som ett *socialt kontrakt*¹⁸ (Yuval-Davis, 2011; Anderson, 2013; Brace, 2015). Sociologen Thomas Humphrey Marshall (1950) var en av de som tidigt vidareutvecklade den liberala medborgarskapsteorin, genom att utöver den juridiska och politiska dimensionen även fokusera på behovet av sociala rättigheter. Enligt Marshall skulle sociala rättigheter göra medborgarskapet komplett genom att främja möjligheten att leva ett "civiliserat liv" i ett socialt sammanhängande samhälle där den liberala demokratis grundläggande värderingar och traditioner blomstrade (Kourachanis, 2020: 25-26). Både den traditionellt liberala och den marshallianska konceptualisering av medborgarskapet har kritiserats av feministiska och postkoloniala teoretiker för att upprätthålla en bild av det nationella medborgarskapet som statiskt och universellt samt av nationalstaten som en homogen och "naturlig" enhet. Den liberala medborgarskapsteorin anses utifrån dessa perspektiv vara "the archetype of a theory that claims to be universal but turns out to be partial and value laden" (Brace, 2015: 10). Kritiken mot Marshall har främst kretsat kring hans tro på en linjär och progressiv utveckling av medborgarskapsrättigheter, hans ensidiga fokus på formella rättigheter (kontra det faktiska tillvaratagandet av rättigheterna), samt kring hans bristande hänsyn till hur könad och rasifierad ojämlikhet påverkar både det formella och det substantiella medborgarskapet (Yuval-Davis, 1997; Schierup, 2012; Kourachanis, 2020).

Medborgarskapet är således mer komplext och mångfacetterat än vad som uppenbarar sig vid första anblick. Feministiska och postkoloniala ansatser har bland annat synliggjort den ojämlika tillgången till formellt/juridiskt medborgarskap, såväl historiskt som idag (Yuval-Davis, 1997, 2011), att juridiskt medborgarskap i sig inte innebär att få tillgång till dess medföljande rättigheter (Anderson, 2013; Anderson & Hughes, 2015)¹⁹, liksom betonat vikten av att konceptualisera medborgarskapet som en förkroppsligad erfarenhet (Lister & Williams, 2007). Detta betyder varken att medborgarskapet i form av en juridisk status (innefattande t.ex. pass och personnummer), eller i form av politisk delaktighet (genom t.ex. rösträtt) anses irrelevant. Utöver dessa dimensioner finns däremot flera andra viktiga dimensioner av medborgarskapet, varav Marshalls sociala rättighetsdimension är en.²⁰ Därtill

¹⁸ Begreppet har sina rötter i upplysningsfilosofens Jean-Jacques Rousseaus *The social contract* från 1762.

¹⁹ På så sätt dekonstrueras myten om fullt medborgarskap (*full citizenship*), vilken utgörs av "the claim that all citizens are fully and equally included" (Anderson & Hughes, 2015: 2).

²⁰ Trots kritiken mot Marshalls teori utgör hans sociala rättighetsdimension likväl en lämplig utgångspunkt för att analysera samtida förändringar i en nyliberal välfärdsstat där det framförallt är sådana rättigheter som villkoras och hotas (Yuval-Davis, 2011; Schierup, 2012).

kommer den dimension som utgörs av politiska praktiker och diskurser som skiljer mellan “‘normal’, ‘naturally belonging’ citizens, and others” (Fahlgren, Johansson & Mulinari, 2011: 7), det vill säga den mer informella organiseringen av “vem som betraktas som tillhörande och fullvärdig medlem” (Neergaard, 2021: 448). Det är denna sistnämnda dimension, vilken Yuval-Davis (2011) kallar för hemmahörandets politik (*the politics of belonging*), som jag främst intresserar mig för i denna uppsats.

3.2.1. Nationen och den nationella värdegemenskapen

I linje med Yuval-Davis (1997, 2011) och Nandita Sharma (2015) betraktas nationalstaten i denna uppsats som en social och materiell konstruktion med sina historiska och ideologiska rötter i kolonialismen och nationalismen: “the ideological practices of racism and nationalism carve the world into separate state territories within which some people are seen to belong while others are not” (Sharma, 2015: 98). Enligt Sharma utgör nationalstaten enbart ett “naturligt hem” för de som blir positivt rasifierade “as ‘co-nationals’”, medan “the lives and rights of negatively racialized ‘others’ are seen as less valuable” (2015: 99). På så vis är nationalstaten och idéer om nationell tillhörighet i grunden organiserad runt och färgad av idén om ras (Yuval-Davis, 1997; Sharma 2015; se även Balibar & Wallerstein, 2002). Nationalismen är dessutom sammanflätad med idéer om ägandeskap och äganderätt: “As private property owners do, ‘national citizens’ assert the right to *exclude* ‘non-nationals/non-citizens’ from the enjoyment of what is *theirs*” (Sharma, 2015: 101, författarens kursivering). Denna proprietära (*proprietal*) dimension synliggörs särskilt i hur invandring och invandrare porträtteras som ett hot mot, eller belastning för, “vår” nation eller “vårt” välfärdssystem (2015: 103, 110). Utifrån denna logik upprätthålls, eller förstärks, även bilden av att medborgare och migranter är motståndare i tävlingen om “the privileges of membership” (Anderson, 2015: 47), särskilt i ljuset av att den nyliberala omstruktureringen av välfärden både har begränsat dessa privilegier och utökat skillnaderna i rättigheter mellan medborgare och migranter (Sharma, 2015: 113).

Enligt Bridget Anderson (2013) konstruerar moderna nationalstater sig själva som värdegemenskapen (*communities of value*), med vilket hon menar ett nationellt kollektiv där “alla” sägs dela “common ideals and (exemplary) patterns of behaviour expressed through ethnicity, religion, culture or language – that is, its members have shared values” (2013: 2). Enligt Anderson (2013) ger upprätthållandet av denna idé om något gemensamt legitimitet åt staten. Värdegemenskapen uppvisar inte bara “gemensamma” värderingar, den är också högt

värderad i sig och behöver därför skyddas mot “outsiders” som inte delar dessa värderingar. Dessutom är (eller bör) värdegemenskapen vara befolkad av så kallade “goda medborgare”, vilka förkroppsligas i ett rationellt och självständigt subjekt “with a moral compass that enables him to consider the interests of others” (Anderson, 2013: 3). Formellt medborgarskap innebär därför inte nödvändigtvis ett medlemskap i värdegemenskapen (2013: 110), utan vid sidan av de goda medborgarna finns såväl “Failed Citizens” som “Tolerated Citizens”. *Failed Citizens* är (grupper av) individer “imagined as incapable of, or failing to live up to, liberal ideals” (Anderson & Hughes, 2015: 3). *Tolerated Citizens* är de medborgare som för tillfället anses varken goda eller misslyckade, och som konstant måste bevisa sitt existensberättigande i den nationella värdegemenskapen på olika sätt (Anderson, 2013: 6-8). Tillsammans med “icke-medborgare” utgör dessa kategorier medborgarskapets “Andra” eller värdegemenskapens yttre, och genom att analysera det nationella hemmahörandets yttre kan konstruktionen av dess inre förstås. Dessutom, liksom Lister och Williams (2007: 73) skriver, utgör medborgarskap och integrationspolitiken “a disciplinary mechanism, which regulates what people should do or how they should behave in order to be correct or ‘normal’ citizens”. Med andra ord utgör betänkandets konceptualisering av integration en gynnsam analytisk ingång för att diskutera vilka idéer om det svenska medborgarskapet, inklusive den svenska värdegemenskapen, som figurerar i jämlikhetskommissionens betänkande.

3.2.2. Rättigheter och skyldigheter

Vilka rättigheter och skyldigheter som enligt jämlikhetskommissionen ingår i det svenska medborgarskapet och huruvida vissa rättigheter anses avhängiga vissa skyldigheter är viktiga frågor för min analys. Trots en allt mer globaliserad värld utgör det nationella medborgarskapet fortsatt en nyckelmekanism för att veta vilka inom nationens gränser som tillskrivs vilka rättigheter och vilka skyldigheter (Yuval-Davis, 2011: 49). Som nämndes ovan är det dock viktigt att skilja på “formella medborgerliga rättigheter och ett substantiellt tillvaratagande av formella rättigheter” (Schierup, 2012: 243), särskilt med tanke på de ojämlikhetsregimer som resulterar i att olika grupper har mer eller mindre möjlighet att nyttja dessa rättigheter (Yuval-Davis, 2011: 49). Men också med tanke på att rättigheterna i sig är verkningslösa om de inte omsätts till praktiker genom vilka de förverkligas:

Rights cluster around two dominant logics of power - that of territorial state and that of capital. However much we might wish rights to be universal, it is the state that has to *enforce them*. If political power is not willing, then notions of rights remain *empty*. Rights are, therefore, derivative of and conditional upon citizenship. (Harvey, 2005: 180).

Enligt Yuval-Davis (2011: 58) betraktades rättigheter, särskilt sociala rättigheter, länge som oberoende av skyldigheter eftersom de ansågs bidra till bättre välstånd för alla samt till att stärka nationens konkurrenskraft. Sverige har till exempel en lång tradition av att erbjuda både vissa politiska rättigheter (rösta i lokala politiska val) och sociala rättigheter (välfärd) till invånare med uppehållstillstånd (ibland även till personer utan uppehållstillstånd) (se t.ex. Sager, 2011; Schierup & Ålund, 2011). Under de senaste åren har både uppehållstillstånden och medborgarskapet i flertalet europeiska länder, däribland Sverige, dock i allt högre grad betraktats som villkorade, och som något som förtjänas av enbart hårt arbetande och självförsörjande individer (Anderson, 2015: 48). Att arbeta och försörja sig själv har med andra ord kommit att bli en av medborgarnas främsta skyldigheter: "The 'full citizen' is not only a legal citizen but a *worker citizen*. [...] Being in paid employment is increasingly a mark of the Good Citizen" (Anderson, 2015: 49). Relationen mellan arbete och medborgarskap är emellertid inte ny. Som diskuterades i kapitel två har den så kallade *arbetslinjen* länge varit ett centralt fundament i den svenska välfärdsstaten (Andersson, 2016; Paulsen, 2017). Extra relevant i detta sammanhang är kanske hur arbetets moraliska dygd (*the virtue of labour*) kan paketeras som såväl en rättighet som en skyldighet, beroende på vilken grupp medborgare/icke-medborgare som avses (jmf. Anderson, 2015: 52).

Ovan beskrivna utveckling går hand i hand med den nyliberala politiska rationalitet som enligt Wendy Brown har skapat "olika former av medborgarskap och beteenden" liksom "ett nytt sätt att organisera det sociala" (2008: 172). Detta nya sätt att organisera det sociala formas av en rationalitet "inriktad på att utsträcka och sprida marknadens värden till alla institutioner och handlingsformer", så även till individen/medborgaren (Brown, 2008: 178). Enligt den nyliberala politiska rationaliteten är den goda medborgaren en rationell och kalkylerande individ som förväntas kunna "sörja för sina egna behov och se till sina egna intressen" (2008: 184). Staten bidrar till att skapa detta medborgarideal genom att utforma "politiska åtgärder som uppmuntrar en viss sorts förnuft", till exempel ökade "krav på arbetsprestationer" (2008: 186). En konsekvens av detta är att medborgaren gått "från att vara en ('passiv') mottagare av sociala tjänster och bidrag till att vara en ('aktiv') konsument som är kapabel att göra medvetna och välinformerade val" (Schierup & Scarpa, 2018: 55). Genom att den nyliberala politiska rationaliteten gör (eller försöker göra) samtliga delar av tillvaron till föremål för en ekonomisk lönsamhetskalkyl, förändras också kriterierna för vad som anses vara en bra välfärdspolitik eller en bra integrationspolitik (jmf. Brown, 2008: 188-9).

Det är mot bakgrund av ovan förda diskussioner som nedanstående citat kan sägas exemplifiera intersektionerna mellan medborgarskapsbegreppets nationalistiska rötter och dess nyliberala förskjutning:

Begreppet *medborgare*, en position som inbegriper ansvar och rättigheter, ersätts ofta av *skattebetalare*, där man liksom aktieägare förväntas ha uppsikt över företagets investeringar. Samtidigt som man inte vill kännas vid en gemenskap av medborgare, som tillskriver människor i ett samhälle ett värde bortom marknadsekonomin och nationalstaten, nyttjas ordet i exkluderande syfte i utpekandet av så kallade *ickemedborgare*. (Alvage, Eriksson & Gärde, 2018: 82, författarnas kursiveringar).²¹

3.3. Diskurs, hegemoni och ideologi

Den diskriminerande ordningen skulle inte kunna existera utan diskursernas makt att definiera problem och/eller skapa betydelsesammanhang i specifika institutionella miljöer. (de los Reyes, 2006: 16).

Liksom de los Reyes konstaterar i citatet ovan är det nationella medborgarskapets upprätthållande av en ojämlik social och ekonomisk ordning beroende av diskursernas makt. En diskurs kan något förenklat definieras som “ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 7). Det poststrukturella synsätt som uppsatsen anammar bygger i stor utsträckning på att mening anses produceras och organiseras i och genom diskursens artikulerande praktiker. Begrepp och fenomen har ingen på förhand fixerad eller inneboende betydelse, utan betydelsen konstrueras alltid i *relation* till andra begrepp (Laclau & Mouffe, 2001). Enligt filosofen Michel Foucault (1993) kontrolleras ett samhälles diskursproduktion av ett antal procedurer som möjliggör vissa och begränsar andra sätt på vilka vi kan tala om och förstå verkligheten. En sådan procedur är *viljan till sanning*, eller konstruerandet av dikotomin sant-falskt, som till exempel får vissa uppfattningar att framstå som objektiva (1993: 11-13). Sanning i sig är enligt Foucault dock alltid en diskursiv konstruktion.

För att analysera vilka förståelser av integration och medborgarskap som artikuleras i jämlikhetskommissionens betänkande inspireras jag främst av språkvetaren Norman Faircloughs kritiska diskursteori. Fairclough (1992: 63) definierar diskurs som “language use as a form of social practice” och ser, liksom Foucault, diskurser “as a practice not just for

²¹ Citatet är hämtat ur det poetiska och politiska verket *Nyliberal ordlista*, i vilket en rad skribenter utforskar språkliga förskjutningar som nyliberalismen gett upphov till.

representing the world, but of signifying the world, constituting and constructing the world in meaning” (Fairclough, 1992: 64). Enligt Fairclough är diskurser däremot inte enbart konstituerande, utan även konstituerade. Här talar Fairclough om att *diskursiva praktiker*²² både formar och formas av andra (icke-diskursiva) *sociala praktiker*.²³ Därmed finns ett dialektiskt förhållande mellan diskursiva och sociala praktiker: “language is an irreducible part of social life, *dialectically interconnected* with other elements of social life” (Fairclough, 2003: 2). Ett sådant dialektiskt förhållande innebär att diskursiva och sociala praktiker “ömsesidigt konstruerar varandra” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 25), till exempel genom att normativa idéer om hur integrationen av nyanlända bör se ut såväl formar som formas av den faktiska utformningen av integrationspolitiska åtgärder, såsom samhällsorienteringens innehåll och nivån på etableringsersättningen. Med andra ord: “hur vi benämner en handling kan också få både politiska och rättsliga konsekvenser” (Boréus & Seiler Brylla, 2018: 320).

Liksom Foucault intresserar sig Fairclough främst för relationen mellan diskurs och makt; en relation han delvis ringar in med hjälp av med begreppen *hegemoni* och *ideologi*. Faircloughs konceptualisering av hegemonibegreppet bygger i stor utsträckning på den marxistiske teoretikern Antonio Gramscis teori om makt i senkapitalistiska samhällen. Enligt denna teori kan makten inte enbart förstås i termer av en repressiv och direkt ekonomisk eller politisk dominans, utan måste också undersökas i termer av moral, etik och kultur (Fairclough, 2010: 128-30). Hegemonin utgör “en dominansform baserad på konsensuskapande och socialt sanktionerade överenskommelser om vad som är rätt, normalt och verkligt” (de los Reyes & Mulinari, 2005: 79), vilka i sin tur gör den mer direkta dominansen “möjlig eller mer gångbar” (Medina, 2013: 69). Hegemoni handlar med andra ord delvis om makten över ett samhälles diskursproduktion, och på så sätt om makten över vår förståelse av detta samhälle: “seeking hegemony is a matter of seeking to universalize particular meaning in the service of achieving and maintaining dominance” (Fairclough, 2003: 58). Även om hegemonin framstår som allomfattande, är den emellertid alltid partiell: “konsensus är alltid bara en gradfråga” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 80), och det pågår en ständig diskursiv kamp mellan olika uppfattningar (Fairclough, 1992: 92-93; se även Laclau & Mouffe, 2001). Ett exempel på en i princip heltäckande hegemoni är dock det som Mark Fisher (2011) kallar för

²² (Re)produktionen, distributionen och konsumtionen av språk/texter. Se även avsnitt 5.3.

²³ Sociala praktiker är sociala strukturer, institutioner och relationer som är ekonomiskt, politiskt och kulturellt förankrade (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 67-68).

“kapitalistisk realism”, vilket enligt honom synliggörs genom den nästintill totala avsaknaden av en alternativ politisk ekonomi.

Relationen mellan hegemoni, ideologi och diskurs förklaras av Fairclough på följande vis:

The concept of *hegemony* implies the development in various domains of civil society of practices which naturalise particular relations and *ideologies*, practices which are largely *discursive*. (Fairclough, 2010: 129).

Hegemoni är alltså i mångt och mycket en diskursiv praktik vars mål är att naturalisera ideologiska positioner. Detta eftersom en ideologisk position aldrig kan “bli verkligt framgångsrik förrän den naturaliseras, och den kan inte naturaliseras så länge den fortfarande uppfattas som ett värde snarare än ett faktum” (Fisher, 2011: 34). Ideologier, i sin tur, förstås som “significations/constructions of reality [...] which are built into various dimensions of the forms/meanings of discursive practices” (Fairclough, 1992: 87). Vidare menar Fairclough (2010: 26) att ideologier bidrar till att etablera, upprätthålla eller ifrågasätta maktrelationer genom att representera (delar av) världen på särskilda sätt. Politiska antaganden om *vilka* policylösningar som funkar, och *varför* de funkar, är till exempel ofta ideologiskt snarare än empiriskt förankrade (Borevi, Jensen & Mouritsen, 2017).

Faircloughs förståelse av diskurs, hegemoni och ideologi utgör tillsammans med ovan diskuterade teorier om medborgarskapets olika dimensioner en gynnsam ansats för att analysera om och hur jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration reproducerar och legitimerar ojämlikheter. Faircloughs teori om diskursernas praktik och makt är användbar för att analysera diskursernas uppbyggnad och egenskaper, och de feministiska och postkoloniala medborgarskapsteorierna för att begripliggöra maktdynamiker i och bakom diskurserna. Faircloughs diskursanalys är dessutom en marxistiskt inspirerad ansats som återkommande intresserat sig för nyliberalismens ekonomiska och politiska rationalitet (Fairclough, 2010, 2015). Således utgör den en särskilt lämplig utgångspunkt för att analysera uppsatsens empiriska material, då det producerats inom en sådan kontext.

Kapitel fyra. Metod, material och analytiskt ramverk.

Om kapitel tre beskrev uppsatsens teoretiska och epistemologiska utgångspunkter, beskriver detta kapitel hur dessa utgångspunkter operationaliseras till ett konkret tillvägagångssätt för att genomföra analysen och besvara mina forskningsfrågor. Kapitlet inleds med ett avsnitt om den kritiska diskursanalysen som metod, till skillnad från beskrivningen av dess teoretiska utgångspunkter i kapitel tre (avsnitt 3.3). Därefter följer en diskussion om reflexivitet och positionering. I avsnitt 4.2 beskrivs urvalet och begränsningen av det empiriska materialet och i avsnitt 4.3 mitt analytiska ramverk.

4.1. Kritisk diskursanalys

Uppsatsens diskursanalytiska angreppssätt utgörs av Norman Faircloughs variant av *kritisk diskursanalys*.²⁴ Generellt sett bör den kritiska diskursanalysen förstås som en bred ansats som opererar på fler nivåer samtidigt, och inte som en enskild metod (Meyer, 2001). Det övergripande syftet med Faircloughs kritiska diskursanalys är att “teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 66). Metoden har utvecklats för att identifiera diskursiva dimensioner av sociala fenomen, relationer och processer i vår samtid, samt analysera “de diskursiva praktikernas roll i upprätthållandet [eller förändringen] av den sociala ordningen” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 76). Syftet är inte att finna “sanningen” bakom de diskursiva framställningar som analyseras, utan att undersöka “vad som är legitimt att uttrycka i ett visst sammanhang, vilka kategorier som används och vilka föreställningar som tas för givna” (Bergström & Boréus, 2018: 25).

Rent praktiskt innebär Faircloughs dialektiska förståelse av diskursiva och sociala praktiker, som diskuterades i avsnitt 3.3, att den lingvistiska textanalysen, om än essentiell, inte är tillräcklig för den kritiska diskursanalysen. Istället måste en analys av diskursens egenskaper och uppbyggnad kombineras med en teoretiskt förankrad analys av sociala strukturer, relationer och praktiker, genom att, för att använda Faircloughs ord, “link the ‘micro’ analysis of texts to the ‘macro’ analysis of how power relations work” (Fairclough, 2003: 15-16). I mitt fall används metoden för att analysera de diskursiva framställningarna av integration och

²⁴ Kritisk diskursanalys (*Critical Discourse Analysis*) är ett teoretiskt och metodologiskt heterogent fält med rötter i den kritiska lingvistikens som uppstod någon gång på 1980- och 90-talen. Utöver Norman Fairclough är Teun Van Dijk och Ruth Wodak två centrala namn (se Wodak, 2001).

medborgarskap i kommissionens betänkande (mikro-nivå) och relatera dessa till de sociala praktiker som formar, och formas av, sådana framställningar (makro-nivå). Detta gör jag genom att kombinera Faircloughs kritiska diskursteori med de feministiska och postkoloniala perspektiv på medborgarskap och hemmahörande som presenterades i kapitel tre. Relationen mellan den mer textnära diskursanalysen och analysen av diskursiva och sociala praktiker konkretiseras vidare med hjälp av ett tredimensionellt analytiskt ramverk i avsnitt 4.3.

Den *kritiska* dimensionen i Faircloughs kritiska diskursanalys hänger ihop med tidigare diskussion om diskursiv makt (avsnitt 3.3), samt med min feministiska och postkoloniala ansats. Som kritisk diskursanalytiker ligger mitt fokus på att analysera hur maktrelationer tar sig såväl uppenbara som dolda uttryck i språket (jmf. Wodak, 2001). Den kritiska blicken riktas dock inte enbart mot diskursen som sådan, utan mot den sociala verkligheten: “CDA is not, as one might assume, just a critique of discourse, it is a critique of the existing social reality (including its discourse) which begins with a critique of discourse” (Fairclough, 2015: 7). Vidare har Faircloughs metod ett *ideologikritiskt* syfte, vilket bland annat innebär ett särskilt fokus på att urskilja implicita antaganden i diskurserna samt vilken betydelse sådana antaganden får för meningsproduktionen (Fairclough, 2003: 56). I relation till detta har feministiska diskursanalytiker bland annat påpekat vikten av att “demystifying the interrelationships of gender, power and ideology in discourse” (Lazar, 2005: 5), vilket i denna uppsats görs för att urskilja vilka skärningspunkter som konstrueras mellan integration och jämställdhet i betänkandet. Sammanfattningsvis skapar den kritiska diskursanalysen goda förutsättningar för att bedriva feministisk och postkolonial forskning, och är en väl lämpad metod för att undersöka hur integration och medborgarskap konceptualiseras i jämlikhetskommissionens betänkande.

4.1.1. Reflexivitet och positionering

I och med uppsatsens analytiska, och empiriska, fokus på institutionella diskurser har etiska överväganden som informeratsamtycke eller forskningsdeltagares anonymitet och integritet inte stått i fokus. Även om uppsatsen av samma anledning inte gör några anspråk på att belysa individuella erfarenheter är *representation* fortsatt en viktig etisk fråga att förhålla sig till. Jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration inkluderar nödvändigtvis också konceptualiseringar av de subjekt som anses behöva integreras. Detta i sin tur innebär att jag behöver reflektera över risken för att reproducera de representationer i materialet som eventuellt är förtryckande, samt förhålla mig ödmjuk inför den omöjliga uppgiften att till

fullo representera någon annan. Mitt "självklara" innehav av ett svenskt medborgarskap riskerar att begränsa min förståelse för den utsatthet som jag indirekt berör i min analys, en risk jag försöker minimera med hjälp av tydliga teoretiska ramar och metodologiska verktyg. Likaså låter jag mig vägledas av viss tidigare forskning som till skillnad från min bygger på just individuella erfarenheter av att integreras. Trots omöjligheten att helt ställa sig utanför de diskurser som studeras, är det med hjälp av kritiska teorier möjligt att kontextualisera och dekonstruera delar av dessa diskurser för att analysera hur fenomen och subjekt framställs till följd av ideologiska antaganden (jmf. Medina, 2013: 55).

Vidare handlar forskningsetik också om att ställa sig frågor såsom "where do we look, what do we ask, what do we write - and why?" (Armbruster, 2008: 4), och feministiska forskare har återkommande påpekat vikten av att praktisera *reflexivitet* i samband med kunskapsproduktion. Med reflexivitet menas att som forskare reflektera över hur ens biografi och placering i verkligheten formar ens förmåga att producera kunskap om densamma. Detta innebär dock inte enbart ett synliggörande eller konstaterande av ens olika positioner och/eller privilegier, utan att kontinuerligt reflektera över *hur* dessa, samt den kontext inom vilken forskningen bedrivs, påverkar såväl forskningsdesign som forskningsresultat (Doucet & Mauthner, 2006; Lykke, 2009). Behovet av reflexivitet kan till viss del illustreras med Donna Haraways begrepp *situerad kunskap* (*situated knowledge*). Situerad kunskap är kunskap grundad i "politics and epistemologies of location, positioning, and situating, where *partiality and not universality* is the condition of being heard to make rational knowledge claims" (Haraway, 1988: 589). Idén om neutral, objektiv kunskap som produceras från ett osynlig men allseende position²⁵ avskrivs följaktligen som en illusion. Att förespråka situerad kunskap är inte detsamma som att inta ett relativistiskt förhållningssätt; enligt Haraway är relativism "a way of being nowhere while claiming to be everywhere" (1988: 584). I linje med detta bör min analys varken förstås som objektiv, relativ eller heltäckande, utan som situerad och kontextuell.

Liksom inom kritisk forskning överlag är forskarens *explicita* positionering ett centralt moment vid genomförandet av Faircloughs kritiska diskursanalys (Meyer, 2001, Fairclough, 2003). Det är i första hand min akademiska bakgrund inom genusvetenskap och migrationsstudier som formar den kritiska blick utifrån vilken kommissionens konceptualisering av integration och medborgarskap analyseras i denna uppsats. Likaså

²⁵ Att säga sig producera kunskap från en sådan position kallar Donna Haraway för "*the god trick*" (1988: 589).

formas uppsatsen av den feministiska och postkoloniala agenda och teoretiska positionering som präglar dess syfte och forskningsfrågor. Med andra ord, en normativ och politiskt förankrad agenda enligt vilken kunskapsproduktion bör sträva efter att bidra till ett mer jämlikt och jämställt samhälle.

4.2. Den kommunikativa händelsen: materialet

Den empiriska grunden för Faircloughs kritiska diskursanalys utgörs av ett konkret fall av språkbruk, en så kallad *kommunikativ händelse* – vilken ingår i en bredare diskursiv och social ordning. I detta fall är jämlikhetskommissionens betänkande, samt tillhörande direktiv, den kommunikativa händelse som analyseras. Direktivet och betänkandet ingår båda i den diskursiva och sociala ordning som beskrivits i olika delar av uppsatsens föregående kapitel: ökad ekonomisk och social ojämlikhet, nyliberaliseringen av välfärdsstaten, förändringar i migrations- och integrationspolitiken samt hemmahörandets olika dimensioner. Jag valde således den kommunikativa händelsen utifrån ett teoretiskt och samhällsligt förankrat intresse och engagemang för frågor såsom ekonomisk politik, (o)jämlikhet, migration, integration och medborgarskap. Ett sådant tillvägagångssätt (vilket kan kallas för *theoretical sampling*) är vanligt förekommande bland kritiska diskursanalytiker (Meyer, 2011: 5). Ur ett bredare perspektiv är valet av material relevant med tanke på de konsekvenser kommissionens förslag kan tänkas få för politiska beslut och, följaktligen, människors liv. Särskilt relevant är urvalet dock sett till den kunskapsproduktion som jämlikhetskommissionen står för, inte minst eftersom denna kunskap produceras från en maktposition.

Kommissionens betänkande är indelat i två volymer, tre delar och består av totalt trettiofyra kapitel. De tre delarna kan i stora drag kategoriseras som bakgrund och analys (volym 1) samt förslag (volym 2). I utredningens första del presenteras en övergripande beskrivning av ojämlikheten i Sverige samt förklaringar av begrepp och metoder som används i betänkandet. Här diskuteras även olika förklaringar till varför ojämlikhet uppstår, samt vilka konsekvenser ojämlikheten kan få. I utredningens andra del presenteras kommissionens analys av ojämlikheten i Sverige för de olika politikområden som valts ut – varav integration utgör ett. Respektive kapitel avslutas med en lista över de policyproblem som utredarna identifierat under arbetets gång. I utredningens tredje och sista del presenterar kommissionen sina förslag och rekommendationer för vad regeringen kan och bör göra för att öka den ekonomiska jämlikheten, bidra till en bättre integration och en ökad jämställdhet. De förslag som

presenteras är av olika karaktär; ibland rör det sig om konkreta lagförändringar och ibland om att tillsätta ytterligare utredningar inom ett mer avgränsat område.

Betänkandets väldiga omfattning innebär att en relativt strikt avgränsning av empirin är nödvändig. I linje med kommittédirektivet är integration ett tema som berörs vid ett flertal ställen i jämlikhetskommissionens betänkande, och det är inom ramarna för denna studie inte möjligt att inkludera samtliga delar där integration nämns. Istället analyseras främst de kapitel som behandlar integration som ett separat tema: kapitel tretton "Invandring, mottagande och integration" och kapitel nitton "Mottagande och integration". Utöver dessa kapitel analyseras även vissa delar av kapitel fem "Konsekvenser av ojämlikhet" och kapitel nio "Arbetslivet", eftersom integrationsfrågan tilldelas särskilt mycket utrymme där. Vidare inkluderas delar ur "Sammanfattning" och kapitel ett "Inledning", eftersom såväl utredningens normativa utgångspunkter som anledningar till varför integrationspolitiken i sin nuvarande form anses otillräcklig beskrivs i dessa kapitel.

4.3. En analys blir till

Uppsatsens analytiska ramverk tar avstamp i Norman Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys. Denna modell binder ihop analysen genom följande tre dimensioner: (1) *text* (textens formella egenskaper); (2) *diskursiv praktik* (de diskursiva relationer utifrån vilka texten produceras och konsumeras), och (3) *social praktik* (den bredare sociala ordning som den analyserade texten ingår i) (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 74-5; Fairclough, 2015: 58). Med hjälp av denna modell är det möjligt att genomföra analysen i tre överlappande steg där analysarbetet påbörjas på ett beskrivande plan och avslutas på ett förklarande plan (Medina, 2013; Fairclough, 2015). Fairclough har tillämpat sin tredimensionella modell på olika sätt och i olika ordningar; ibland genom att börja med den diskursiva praktiken, och sedan textens egenskaper; ibland tvärtom (Medina, 2013: 76). I min analys kommer dessa två dimensioner skrivas fram parallellt. Den sociala praktiken tas alltid sist, eftersom det är detta moment som knyter samman de diskursiva praktikerna med de sociala, såsom till exempel institutionella eller ekonomiska faktorer (Winther Jørgensen & Phillips, 2000; Medina, 2013).

I nedanstående tabell illustreras resultatet av min konkretisering av Faircloughs tredimensionella analytiska ramverk.

DIMENSIONER:	TEXT	DISKURSIV PRAKTIK	SOCIAL PRAKTIK
ANALYTISKA VERKTYG:	Nyckelord Art- och kollektivsubstantiv	Interdiskursivitet	Ideologiska antaganden Hegemoniska processer
ANALYTISK NIVÅ:	Deskriptiv	Kontextualiserande & tolkande	Förklarande

Figur 1. Analytiskt ramverk. Jag inspireras av Eduardo Medina (2013), som i sin avhandling om miljödiskursens historiska utveckling utformar sitt analytiska ramverk med avstamp i Faircloughs tredimensionella modell. De utvalda analytiska verktygen är dels färre än de Medina applicerar, och dels anpassade efter uppsatsens syfte och frågeställningar.

Inom ramverkets första dimension (text) fokuserar jag på *ordval*. Ordvalen bryts ned i två analytiska kategorier: *nyckelord* och *art- och kollektivsubstantiv*. Nyckelord är ord vars betydelse är särskilt omtvistad, komplex och kontextberoende, och som kan sägas fungera som bärare för “ideal och föreställningar hos en hel grupp, partibildning eller till och med tidsperiod eller epok” (Boréus & Seiler Brylla, 2018: 322). Nyckelorden kan identifieras genom dess frekventa användning eller genom att de definieras explicit i texten. Art- och kollektivsubstantiv är ord som används för att kategorisera fenomen eller (grupper av) individer, till exempel “arbetslöshet”, “kvinnor” och “män” eller “svenskar” och “invandrare” (Boréus & Seiler Brylla, 2018: 321). Det är framförallt nyckelordens och kategoriernas *funktion* inom diskursen som är intressant att analysera; vad får de utvalda orden för konsekvenser? Vilka andra ord kunde ha valts istället? (Fairclough, 1992: 236).

Inom ramverkets andra dimension (diskursiv praktik) ligger mitt fokus på *interdiskursivitet*. Interdiskursivitet är “artikuleringen av olika diskurser inom och mellan olika diskursordningar”²⁶ i materialet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 77). Mer konkret innebär det att jag ämnar identifiera på vilka sätt betänkanudet relaterar till andra diskurser, framförallt dominerande diskurser (Fairclough, 1992: 232; 2015: 38). En utmaning med att urskilja olika diskurser från varandra är diskursernas ömsesidiga uppbyggnad, det vill säga att

²⁶ Diskursordningar är ett begrepp som Fairclough lånar, och vidareutvecklar, från Foucault (se Fairclough, 2015: 60). Begreppet refererar till “particular articulations of discourses, genres and styles which have a measure of stability and longevity” (Fairclough, 2015: 38). Diskursernas strukturering i olika diskursordningar förändras över tid och “are determined by changing relationships of power” (2015: 62).

“delar av en diskurs kan också utgöra delar av en annan diskurs” (Medina, 2013: 60). För att kunna säga något om betänkandets relation till andra diskurser krävs därför kunskap om sådana diskurser, vilket innebär att den tidigare forskningen och mitt teoretiska ramverk är avgörande för att genomföra detta moment av analysen. Interdiskursiviteten fungerar dessutom som en brygga till bägge moment i det analytiska ramverkets tredje dimension, vilka presenteras nedan.

Målet med analysens tredje dimension (sociala praktiker) är att identifiera *ideologiska antaganden* och *hegemoniska processer*. Att urskilja ideologiska antaganden är en del av den ideologikritiska analysen och det analytiska fokuset ligger på de implicita antaganden som finns inbäddade i konceptualiseringen av integration som identifieras under analysens första två moment. Mitt fokus ligger främst på ideologiska antaganden som på olika sätt kan knytas an till medborgarskapet. Hegemoniska processer är processer genom vilka aktörer söker neutralisera ideologiska antaganden och framställa dem som det enda eller det mest rimliga; som “common sense” (Fairclough, 1992: 92). Genom dessa processer deltar aktörerna i den diskursiva kampen, och hegemonibegreppet som analytiskt verktyg möjliggör en analys av de sätt som de diskursiva praktikerna är en del av en större social praktik. De diskursiva praktikerna kan upprätthålla liksom utmana rådande hegemoniska uppfattningar: “Enligt Faircloughs teori hänger hög interdiskursivitet ihop med förändring, medan ringa interdiskursivitet tyder på reproduktion av det bestående” (Winther Phillips, 2000: 87). Att analysera relationen mellan den diskursiva praktiken och den sociala praktiken är således avgörande för att kunna säga något om huruvida betänkandet bidrar till att upprätthålla eller förändra rådande diskursiva och sociala ordning.

I de kommande två kapitlen följer min analys av jämlikhetskommissionens betänkande *En gemensam angelägenhet*. Tillsammans med uppsatsens forskningsfrågor utgör det analytiska ramverkets tre dimensioner grunden för analysen disposition: textens egenskaper och interdiskursivitet används för att analysera kommissionens konceptualisering av integration i kapitel fem, och ideologiska antaganden och hegemoniska processer för att diskutera vilka idéer om det svenska medborgarskapet som figurerar i jämlikhetskommissionens betänkande i kapitel sex.

Kapitel fem. Integrationen.

I detta kapitel adresseras uppsatsens första delfråga “Hur conceptualiseras integration i jämlikhetskommissionens betänkande?” genom att analysera textens egenskaper (*nyckelord* och *art- och kollektivsubstantiv*) och de diskursiva praktikerna (*interdiskursivitet*) som tillsammans formar conceptualiseringen av integration. Jag delar in betänkandets integrationsförståelse i tre teman, vilka efter en övergripande inledning analyseras i separata avsnitt: *Den demografiska potentialen*; *Det integrerande arbetet* och *Den jämställda integrationen*.

Integration som begrepp definieras inte explicit i betänkandet, men används i mångt och mycket synonymt med formuleringar som “att etablera sig i samhället” eller “vägen in i det svenska samhället” (SOU 2020:46, s. 483). De förslag för en förbättrad integration som kommissionens presenterar kretsar främst kring att “snabba upp vägen till samhällsorientering och arbetsmarknadsetablering” (SOU 2020:46, s. 651). Överlag får frågan om integration ett betydande utrymme i betänkandet och begreppet används totalt cirka 330 gånger; en frekvens som vittnar om att “ett integrationsperspektiv [anses] viktigt på alla områden som rör ekonomisk jämlikhet” (SOU 2020:46, s. 132), samt att en “otillräcklig integrationspolitik” (SOU 2020:46, s. 28) anses vara orsaken till att:

Integrationen av personer med utländsk bakgrund är *en av de största utmaningarna* som Sverige för närvarande har. Med rätta förutsättningar kan denna *grupp* bli en värdefull resurs i samhället. (SOU 2020:46, s. 537).

De art- och kollektivsubstantiv som används i kommissionens diskussioner om integration är många: *personer med utländsk bakgrund*, *invandrare*, *nyanlända*, *utrikes födda* och *de utifrån kommande* är några exempel. Dessa kategoriseringar bryts i sin tur ned i mindre enheter efter till exempel migrationsorsak (asylsökande, anhöriginvandrare och arbetskraftsinvandrare), kön (män och kvinnor) eller ålder (barn och unga respektive vuxna). Hur “gruppen” bryts ned avgörs till viss del av vilka kategorier som används för att organisera den offentliga statistiken, vilket enligt Yuval-Davis (2011: 72) ofta får konsekvenser för hur “the boundaries of belonging and differential social locations of those who belong, are constructed in particular states in particular historical moments”. Att använda sig av art- och kollektivsubstantiv som “invandrare” eller “asylsökande” bidrar även till att förvandla en persons handling eller erfarenhet (av att ha sökt asyl eller invandrat) till dess hela person (se t.ex. Knocke, 1986; Neergaard, 2006a). Kategoriseringar som

“invandrare” och “nyanlända” är inte heller enbart deskriptiva, utan bär på negativa associationer på grund av hur de positioneras i ett hierarkiskt och dikotomt förhållande till begrepp som till exempel “etnisk svensk” samt knyts an till olika “problemdiskurser” (SOU 2006:79; de los Reyes, 2012; Anderson, 2013).

Även om kommissionen förtydligar att de som invandrat till Sverige *inte* är “någon homogen grupp” (SOU 2020:46, s. 483), tycks det faktum att dess analys ska utgå från individen, och inte olika grupperingar, ibland bli ett minne blott när integrationen av “de Andra” diskuteras:

Kommissionen har i sitt arbete utgått från en liberal samhällssyn, med innebörden att analysen ska utgå från *enskilda individer* och inte från *familjer, klaner, nationer eller andra grupperingar*. (SOU 2020:46, s. 37).

Det är inte nödvändigtvis problematiskt att kommissionen i sin analys av integration och ojämlikhet tar hänsyn till grupper av individer. Tvärtom riskerar en analys av (ekonomisk) ojämlikhet och av ojämlikhetens rasifierade dimensioner som utgår från enskilda individer att osynliggöra klasskillnader. När klasstillhörighet tillskrivs enskilda individer reduceras nämligen klassbegreppet till att beskriva *individuella attribut*, istället för att kritiskt analysera *strukturella maktrelationer* mellan olika klasser. En konsekvens blir att klasskillnader framställs som “skillnader i produktivitet, vad ekonomer kallar humankapital” (Andersson, 2021: 57). Strävan efter att genomföra en strukturell klassanalys ter sig emellertid inte vara anledningen till varför kommissionen inte alltid följer sina egna “analysregler” om att sätta individen i fokus; begreppet “klass” förekommer endast cirka tjugo gånger, medan “humankapital” förekommer ungefär dubbelt så ofta (se avsnitt 5.2). Istället verkar det röra sig om en skillnad i vem som anses vara individ, och vem som anses tillhöra en grupp – och därför behandlas i enlighet med denna “grupptillhörighet” (jmf. Lundqvist & Mulinari, 2018). Vidare är det nödvändigt att granska påståendet om att analysen *inte* ska utgå ifrån art- och kollektivsubstantiv som “familjer”, “klaner”, “nationer” och “andra grupperingar”. Förutom att det antagligen är relativt få läsare som förväntar sig att betänkandets analys av ekonomisk ojämlikhet ska utgå från “klaner”, utgår jämlikhetskommissionens analyser i allra högsta grad från *nationen Sverige*.

Utöver ovan diskuterade art- och kollektivsubstantiv har ett antal nyckelord identifierats som centrala för betänkandets konceptualisering av integrationen: *demografisk potential, socialt kapital, social sammanhållning, social rörlighet, humankapital, anställningsbarhet och jämställdhet*. Dessa nyckelord diskuteras i de tre kommande avsnitten, parallellt med att

materialiets interdiskursivitet skrivs fram. Inledningsvis analyseras kommissionens resonemang om att personer med utländsk bakgrund med “rätta förutsättningar” kan bli en “värdefull resurs” i samhället (SOU 2020:46, s. 537).

5.1. Den demografiska potentialen

Den så kallade försörjningskvoten – andelen barn och äldre som ska försörjas av den arbetande delen av befolkningen – är 15-16 procent lägre med de utrikes födda inräknade än utan. Därmed finns det *en potential* för att invandrade genom egen försörjning *bidrar till samhällsekonomisk balans* och till att möta arbetskraftsbrist i olika sektorer på arbetsmarknaden. För att den *gynnsamma demografiska potentialen* ska kunna utnyttjas krävs emellertid att etablering och integration fungerar. (SOU 2020:46, s. 485).

Ett nyckelord, eller nyckelkoncept, som identifierats i analysen av jämlikhetskommissionens förståelse av integration är som sagt *demografisk potential*. Den demografiska potentialen utgörs av det positiva tillskott som den “höga nivån” (flykting)invandring *skulle kunna* innebära för Sveriges “försörjningskvot”, eller den så kallade “beroende delen av befolkningen” (SOU 2020:46, s. 972). En av anledningarna bakom statens intresse för nationens demografiska utveckling, och kanske den anledning som är mest relevant i detta fall, är att befolkningens storlek och sammansättning i förlängningen får “makroekonomiska konsekvenser” (SOU 2020:46, s. 972). Försörjningskvoten ska utifrån detta perspektiv helst vara så liten som möjligt – särskilt sett i relation till “behovet” av att göra “the welfare state affordable in the future” (Lister & Williams, 2007: 68).

I relation till Sveriges demografiska utveckling skriver kommissionen att “de största variationerna i [...] befolkningsantal torde dock i nutid inte uppkomma vare sig till följd av snabba förändringar i fertiliteten eller större utbrott av infektionssjukdomar utan på grund av migration” (SOU 2020:46, s. 975). För att migrationens demografiska konsekvenser ska anses positiva krävs enligt kommissionen en förbättring av integrationsinsatserna, annars “kommer samhället att drabbas av höga kostnader – både finansiella och sociala” (SOU 2020:46, s. 652). Integrationen av personer med utländsk bakgrund är sålunda avgörande utifrån såväl ett samhällsekonomiskt som ett socio-demografiskt perspektiv, vilket i sin tur ger upphov till en definition av vilken typ av invandring som är önskvärd:

Ur detta perspektiv är invandringen av *personer i yngre eller yrkesverksamma åldrar* gynnsam, och den demografiska profilen för Sveriges befolkning har också förbättrats kraftigt av de senaste decenniernas invandring. (SOU, 2020:46, s. 28).

I mångt och mycket framställs syftet med en förbättrad integration således vara att förverkliga den demografiska potentialen som de senaste decenniernas invandring har fört med sig. För att lyckas med detta menar jämlikhetskommissionen att ökade statliga utgifter som skapar effektiva etableringsprogram är nödvändiga. Enligt kommissionen bör regeringen se behovet av ökade utgifter inom integrationsområdet som avkastningsgivande investeringar, vilket nedanstående citat är ett exempel på:

OECD (2016) argumenterar för att relativt omfattande investeringar i vuxna med låga kvalifikationer ska ses som en *investering med avkastning* på nästa generations skolresultat. (SOU 2020:46, s. 499).

Kommissionens resonemang om integration, statliga investeringar och den demografiska potentialen synliggör materialets mångfacetterade *interdiskursivitet*. Å ena sidan vittnar sådana resonemang om en tendens av att välfärdsutgifter återigen beskrivs som “a productive investment in the economy” (Andersson, 2016: 569). Med andra ord finns här en interdiskursiv relation till de keynesianska idéer om välfärdsstatliga investeringars betydelse för den makroekonomiska politiken som länge var vägledande för den “Svenska modellen”. Å andra sidan knyter kommissionens resonemang an till de integrationsdiskurser som framställer invandrare som en “flexibel resurs för lokal och regional ekonomiskt tillväxt” (Vesterberg, 2018: 151), vilket samtidigt innebär att det upprättas en interdiskursiv relation till den nyliberala rationalitet som gör att “varje handling och politisk åtgärd blir [...] föremål för en lönsamhetsbedömning” (Brown, 2008: 179). Offentligt finansierade integrationsåtgärder är legitima *på grund av att* de är, eller skulle kunna bli, ekonomiskt lönsamma.

5.1.1. Social sammanhållning och mångfald

Förutom ovan beskrivna demografiska *potential* uppmärksammas i betänkandet även ett par *risker* förknippade med den “etniska mångfald” som den “nya demografin” innebär:

Rätt hanterad kan etnisk mångfald vara *en tillgång*, men den kan också *skärpa konflikterna* i ett samhälle och göra det svårare att uppnå den gemensamma identifikation som är en av förutsättningarna för tillit. (SOU 2020:46, s. 29).

Vad som krävs för att etnisk mångfald ska bli “en tillgång”, istället för en belastning eller orsaken till konflikter, kan delvis utläsas i kommissionens diskussion om sambandet mellan “etnisk heterogenitet” och nyckelorden *social sammanhållning* och *socialt kapital*. Jämlikhetskommissionens definition av socialt kapital bygger på OECD:s definition och är

relativt olik den definition som vanligtvis förknippas med Pierre Bourdieu.²⁷ Enligt OECD är socialt kapital “nätverk jämte gemensamma normer, värderingar och uppfattningar som underlättar samarbete inom eller mellan grupper” (SOU 2020:46, s. 141). I betänkandet används socialt kapital också som en synonym till tillit (både tillit mellan människor och tillit till samhällliga institutioner), vilket i sin tur anses utgöra *en* av förutsättningarna för social sammanhållning. Bakom begreppet social sammanhållning finns idéer om nationalstatens behov av att minska interna motsättningar grupper emellan, särskilt motsättningar i form av ökade socioekonomiska klyftor och politiska konflikter som det moderna, industriella samhället resulterat i (SOU 2006:79; Bartram, Poros & Monforte, 2014). Genom nyckelordet social sammanhållning upprättas därför en interdiskursiv relation till en marshalliansk rationalitet enligt vilken social sammanhållning bör främjas genom ett välfärdssystem som garanterar sina medborgare vissa sociala rättigheter (Marshall, 1950; Kourachanis, 2020). Relationen mellan social sammanhållning och etnisk mångfald är emellertid komplex, eftersom politiska strategier för att främja social sammanhållning vanligtvis inte tagit hänsyn till de maktförhållande som till följd av europeisk kolonialism präglar motsättningarna i dessa samhällen (SOU 2006:79, s. 49-55).

För att behålla “den traditionellt höga nivån på tilliten i de nordiska länderna” (SOU 2020:46, s. 228) krävs en politik som motverkar “förekomsten av olika minoriteter med lägre socioekonomisk status”, samt främjar “en tillräckligt intensiv integration” (SOU 2020:46, s. 227). Vidare menar kommissionen att höga nivåer av tillit och social sammanhållning hänger samman med höga nivåer av jämlikhet, och socialt kapital anses därför vara en “kollektiv tillgång” (SOU 2020: 46, s. 223). Liksom Bourdieu menar kommissionen dessutom att socialt kapital till viss del kan översättas till ekonomiskt/finansiellt kapital – men inte på individnivå. Höga nivåer av socialt kapital och tillit antas istället påverka *samhällets* ekonomiska utveckling positivt. Med andra ord behövs en integrationspolitik som främjar social sammanhållning och tillit för att motsatsen påverkar den svenska ekonomin negativt, och det är främst av denna anledning som det sociala kapitalet behöver “underhåll och utveckling”, bland annat i form av offentliga åtaganden (SOU 2020:46, s. 245).²⁸ Logiken bakom dessa resonemang kan på så vis återigen sägas bygga på en interdiskursiv relation till nyliberal

²⁷ Bourdieu definierar socialt kapital som en individuell resurs bestående framförallt av sociala relationer eller medlemskap i sociala nätverk. Relationerna och nätverken ingår i en social hierarki och kan därför i sin tur innebära en tillgång för individen, genom att till exempel möjliggöra tillträde till vissa sammanhang eller positioner (Neveu, 2018).

²⁸ Offentliga åtaganden definieras i betänkandet som olika ingrepp som “syftar till att modifiera den fördelning av makt och tillgångar som skulle bli resultatet om det sociala samspelet fick verka fritt” (SOU 2020:46, s. 233).

rationalitet, eftersom behovet av en bibehållen social sammanhållning och en hög nivå av socialt kapital legitimeras genom deras bidrag till ekonomisk utveckling.

5.2. Det integrerande arbetet

En egen försörjning är vägen in i det svenska samhället. (SOU 2020:46, s. 483).

Som nämndes kort i kapitlets inledning anses invandrarers självförsörjning, genom inträde och etablering på den svenska arbetsmarknaden, vara avgörande för integrationen (jmf. de los Reyes & Mulinari, 2005; Vesterberg, 2018; Neergaard, 2006a, 2006b, 2021). Förutom att bidra till demografisk och samhällsekonomisk balans, anses invandrarers etablering på arbetsmarknaden viktig då den både möjliggör individens känsla av "identifiering med samhället" (SOU 2020:46, s. 351), och skyddar individen "mot olika slags ekonomiska och sociala risker" (SOU 2020:46, s. 511). Att etableringen på den svenska arbetsmarknaden skulle utgöra ett skydd mot sådana risker är ett påstående som måste sättas i förhållande till att lönearbetet är en förutsättning för att få tillgång till många av de välfärdstjänster som finns i Sverige:

I en ekonomi som den svenska och övriga nordiska länder, där *stora delar av välfärdssystemen är baserade på arbetskraftsdeltagande*, är en hög sysselsättning förväntad. Den stora skillnaden [mellan inrikes och utrikes födda] innebär emellertid att en stor andel av den invandrade befolkningen inte kommer i åtnjutande av detta skydd. (SOU 2020:46, s. 363).

Med andra ord beror arbetets skyddande funktion i mångt och mycket på utformningen av välfärdssystemen, och inte på att arbetet i sig skapar trygghet (även om lönen i sig kan sägas skapa någon grad av direkt trygghet (Neergaard, 2006b)). Likväl anser jämlikhetskommissionen att utformningen av de arbetsbaserade trygghetssystemen bidrar till att möjliggöra "ett generöst system och samtidigt bevara ett starkt incitament till arbete" (SOU 2020:46, s. 384).

Enligt jämlikhetskommissionen, liksom enligt flertalet av de forskare vars verk jag diskuterade i kapitel två, är diskriminering en av anledningarna till "invandrarers" exkludering från arbetsmarknaden: "Problemen med inträde och etablering på arbetsmarknaden förstärks av att individer [...] kan mötas av diskriminering eller negativ särbehandling på arbetsmarknaden" (SOU 2020:46, s. 366). Kommissionens förståelse av diskriminering i rekryteringssammanhang utgörs emellertid till stor del av att individers fördomar leder till att

“det ibland kommer att fattas andra beslut än vad som skulle vara fallet om de grundades på bästa möjliga information” (SOU 2020:46, s. 193). Med andra ord skiljer sig deras förståelse av diskriminering, vilken reducerar diskriminering till individuella fördomar, från den strukturella form av diskriminering som bland annat Neergaard (2006b, 2021) och de los Reyes (2006) belyser. Vidare begränsas kommissionens analys i stor utsträckning till just *inträdet* på arbetsmarknaden, vilket därmed resulterar i att den “underordnande inkudering” och det “ofria arbete” som präglar många invandrades erfarenhet av den svenska arbetsmarknaden även *efter* etableringen (Gavanas & Calleman, 2013; Lundqvist & Mulinari, 2018; Neergaard, 2021) förblir okommenterad. Det är först när hänsyn tas till dessa parametrar, det vill säga arbetsmarknadens etniskt segregerade utformning, som invandrades etablering på arbetsmarknaden inte längre kan framställas som en universell lösning på ojämlikhet eller “utanförskap”. Till syvende och sist är integration via lönearbete, liksom Paulsen (2017: 111) skriver, “per definition en omöjlighet. Lönearbetet är och har alltid varit exkluderande, konkurrensinriktat och hierarkiskt”.

5.2.1. Social rörlighet

Ett av de nyckelord som jag identifierar i kommissionens diskurs om integration via lönearbete är *social rörlighet* – vilket i linje med kommittédirektivet också ska vara en av kommissionens fokusområden. I direktivet beskrivs minskad social rörlighet som en konsekvens av ökad ekonomisk ojämlikhet, eftersom allt för stora inkomstskillnader leder till att “barn från hushåll med sämre socioekonomiska förutsättningar [inte får] samma möjligheter som andra att utveckla sin egen potential” (Dir 2018:74, s. 3). Idag är den sociala rörligheten för barn vars föräldrar har utländsk bakgrund mer begränsad än för barn vars föräldrar är födda i Sverige, och jämlikhetskommissionen menar att invandrades sysselsättningsgrad, förutom att vara integrationsskapande, också är avgörande för “hur det går för deras barn” (SOU 2020:46, s. 351). Men vad betyder då social rörlighet? Jämlikhetskommissionens svar på denna fråga lyder:

En indikator på barns livschanser är den intergenerationella rörligheten, ofta kallad den sociala rörligheten, det vill säga hur oberoende barnets möjligheter [är] av föräldrarnas position i den dimension som är i fokus. (SOU 2020:46, s. 211).

Den sociala rörligheten anses alltså vara ett mått “på hur väl man i ett samhälle lyckas realisera visionen om lika förutsättningar för alla barn” (SOU 2020:46, s. 532). Om vi istället ber Roland Paulsen att definiera social rörlighet blir svaret följande:

...den [nord]amerikanska fiktionen som säger att vem som helst oavsett bakgrund kan ta sig till vilken position som helst. Den sociala rörligheten fungerar som ett mått på grad av meritokrati och är i dag så överordnad alla andra rättviserelaterade frågor att man ofta likställer rörligheten med begrepp som 'jämlighet' och 'rättvisa'. (Paulsen, 2017: 111).

Syftet med denna jämförelse är varken att ifrågasätta att ras/etnicitet och invandrarskap är faktorer som *de facto* påverkar personers "rörlighet" eller att avgöra vilken definition av social rörlighet som är den "korrekta". Istället är syftet att med hjälp av jämförelsens finess föra en diskussion om de interdiskursiva relationer som kan urskiljas i kommissionens resonemang. Jämlikhetskommissionens förståelse av social rörlighet tar implicit avstånd från en marxistisk förankrad diskurs som istället skulle framställa social rörlighet (eller klassresan) som en omöjlig, eller åtminstone oönskad, "lösning" på klassamhällets ojämlikhet – då en sådan idé förespråkar *möjligheten* till rörlighet framför *utplånandet* av klasskillnader (och därmed behovet av rörligheten).²⁹ Samtidigt skriver kommissionen inte heller under på den nyliberala rationalitet som i någon bemärkelse framställer rörligheten som "onödig", eftersom välståndet bland de rika sägs sippra ner till de med minst resurser; vilka då i förlängningen får det bättre oavsett – eller kanske till och med tack vare – ökade klyftor (se t.ex. Harvey, 2005; Brown, 2008; Fairclough, 2015).

Istället tar kommissionens förståelse av social rörlighet i viss mån avstamp i, som Paulsen skriver ovan, tron på rättvisan med ett meritokratiskt system.³⁰ I betänkandets förståelse av social rörlighet syns dessutom vissa spår av det politiska skifte från förespråkandet av jämlikhet i utfall till ett fokus på jämlika förutsättningar, som under de senaste åren även påverkat integrationspolitikens utformning (Schierup & Ålund, 2011: 49-50). Även om detta skifte till viss del ifrågasätts i betänkandet,³¹ och trots att betänkandets analyser av den växande ojämlikheten i Sverige visar på "ett starkt empiriskt samband mellan förutsättningar och utfall" (SOU 2020:46, s. 532), framställs utfallet som viktigt främst *på grund av* att det *påverkar förutsättningarna*: "En viss utjämning av utfall är alltså nödvändigt för att rimlighet likhet [*sic*] i förutsättningar ska kunna råda" (SOU 2020:46, s. 238). En "rimlig" nivå av jämlikhet i förutsättningar är i sin tur nödvändig för att främja en ökad social rörlighet.

²⁹ "Drömmen om klassresan som samhällslösning är alltid också drömmen om klassamhällets fortsatta existens. För utan dess existens - inga resor" (Björk, 2020: 57).

³⁰ För mer ingående analyser av meritokrati som begrepp och fenomen, se till exempel Young (1958), Beck (2008) och Björk (2020).

³¹ De skriver till exempel att den "separation mellan ojämlikheter i *förutsättningar* och *utfall*" som ofta används i debatten "kan ibland vara svår att upprätthålla. Anledningen är att vad som är utfall av en viss process eller ett visst skede i livet blir en förutsättning för det skede som kommer efter" (SOU 2020:46, s. 150).

5.2.2. Att bli anställningsbar

Men vad krävs då, enligt betänkandet, för att “invandrare” ska komma i arbete och på så sätt öka möjligheterna till social rörlighet för sina barn? Jo, följande:

...för att *öka anställningsbarheten* [finns det] i huvudsak två övergripande alternativ. Det första är att stärka individens *humankapital* genom utbildning eller andra erfarenheter [...] - det andra är att påverka arbetsgivarens kalkyl för att göra anställningen mer lönsam. (SOU 2020:46, s. 368).

Nedan diskuteras det första alternativet, med utgångspunkt i nyckelorden *humankapital* och *anställningsbarhet*. Idén om “ökad anställningsbarhet” har blivit allt mer förekommande i diskurser om och politiska strategier för integration (Schierup & Ålund, 2011; Vesterberg, 2018). Rationaliteten bakom sådana diskurser och strategier kopplar samman “social inkludering” med “anställningsbarhet” (Vesterberg, 2018: 153) samt konstruerar arbetslösa invandrare som en grupp “i behov av särskilda insatser för att få den kompetens och de egenskaper som anses värdefulla i avancerade liberala samhällen” (2018: 154). Liksom kommissionen uttrycker i citatet ovan anser de att en ökad anställningsbarhet kan åstadkommas genom ett stärkt humankapital. Enligt kommittédirektivet är humankapital “enskilda individers produktiva förmåga” (Dir 2018:74, s. 2). I betänkandet används OECD:s definition:

...den kunskap, de färdigheter, de kompetenser och attribut som individer bär på och som möjliggör skapandet av personligt, socialt och ekonomiskt välstånd. (SOU 2020:46, s. 140).

Skillnaden mellan det sociala kapital som diskuterades tidigare och humankapitalet är att det första är en kollektiv resurs medan det andra är en individuell resurs. Enligt kommissionen utgör humankapitalet “grunden för fysiska personers inkomster” (SOU 2020:46, s. 140). Med andra ord anses individens kunskap, färdigheter, kompetenser och attribut spela en avgörande roll för hennes ekonomiska situation. Det faktum att *värderingen* av humankapital styrs av normer och idéer grundande i föreställningar om kön och ras samt av den arbetsmarknad som upprätthåller sådana hierarkier förblir dock okommenterat i betänkandet. Kommissionens frekventa användande av begreppet humankapital vittnar vidare om, som nämndes tidigare, en förståelse av klass som individuellt attribut (Andersson, 2021) och om en förklaringsmodell enligt vilken invandrades arbetslöshet analyseras utifrån ett individuellt “bristperspektiv” (Neergaard, 2006a; Vesterberg, 2018). Diskursen om humankapital och anställningsbarhet positionerar därmed individen, och inte arbetsmarknadens segregerade

utformning, i centrum av arbetslöshetsproblematiken. Dessa två nyckelord kan särskilt anses fungera som bärare för “ideal och föreställningar hos en hel grupp, partibildning eller till och med tidsperiod eller epok” (Boréus & Seiler Brylla, 2018: 322); i detta fall för en nyliberal rationalitet.

5.3. Den jämställda integrationen

Ytterligare ett nyckelord som jag identifierat i betänkandets konceptualisering av integration är *jämställdhet*. Detta är förvisso föga förvånande eftersom dessa perspektiv, som jag konstaterat i tidigare kapitel, är nära sammanflätade i såväl det politiska samtalet överlag som i utredningens kommittédirektiv. Jämställdhet tilldelas en avgörande roll i utredningens diskussion om integration både genom att tilldelas egna avsnitt i såväl kapitel tretton som kapitel nitton och genom att skrivas fram som en avgörande faktor för en lyckad integration på ett par olika sätt. I dessa delar av betänkandet används bland annat art- och kollektivsubstantiven *nyanlända kvinnor*, *invandrarkvinnor* och *kvinnor mer utländsk bakgrund* återkommande, vilket för att knyta an till de los Reyes (2012) eller Lundqvists och Mulinaris (2018) forskning är kategoriseringar som synliggör såväl invandrarskapets inneboende maskulinitet som vithetens/svenskhetens starka grepp om kategorin “kvinna”. Med andra ord, att “invandrarkvinnan” utesluts både från kategorin invandrare och kategorin kvinna.

Till att börja med menar jämlikhetskommissionen att Sverige inte lyckas med att “leva som man lär och ta emot och stödja kvinnor och män på ett likvärdigt sätt” (SOU 2020:46, s. 515). De skriver att “det finns flera tecken på att integrationsprocessen i Sverige inte är jämställd” (SOU 2020: 46, s. 654), varav ett alltså är att nyanlända kvinnor får sämre integrationsstöd än män. Detta beror delvis på att “arbetsförmedlare arbetar utifrån stereotypa föreställningar om utrikes födda kvinnor och män” (SOU 2020: 46, s. 497). Därutöver deltar nyanlända kvinnor i lägre utsträckning än män i etableringsprogram eller arbetsmarknadsinsatser, trots att, som det påpekas av kommissionen, etableringsersättningen betalas ut till enskilda individer och inte hushåll “för att ge kvinnor och män lika incitament att delta i programmet” (SOU 2020:46, s. 495). Enligt betänkandet är en jämställd integration således en integration där nyanlända kvinnor och män erbjuds likvärdigt stöd och lika incitament till att komma i arbete (SOU 2020:46, s. 53). Tron på att lönearbetet är nyckeln till både kvinnlig frigörelse som

botemedlet på det etniskt betingade “utanförskapet” (de los Reyes & Mulinari, 2005; Paulsen, 2017) är alltså högst närvarande i utredningen.

I betänkandet finns inga argument som explicit förklarar varför en jämställd integration är viktig i sig själv. Genom denna tystnad kan jämställdhetens till synes “självklara” position utläsas. Däremot finns resonemang som indirekt konstaterar att jämställdhetskapande åtgärder, liksom integrationsskapande åtgärder, är viktiga eftersom de kan anses *lönsamma* ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, vilket återigen vittnar om en interdiskursiv relation till nyliberal ekonomisk rationalitet (Brown, 2008). Av betänkandets diskussion framgår till exempel att utbyggnaden av barn- och äldreomsorgen på 1950- och 60-talen “ökade arbetsutbudet bland kvinnor”, vilket i sin tur ledde till “en ekonomisk expansion” (SOU 2020:46, s. 238). Utredarna refererar dessutom till en rapport skriven av OECD, enligt vilken de nordiska ländernas BNP troligen skulle vara mellan nio till tjugo procent lägre idag utan “dessa jämställdhetskapande åtgärder” (SOU 2020:46, s.238). Det är delvis mot denna bakgrund som påskyndandet av nyanländas kvinnors etablering på den betalda arbetsmarknaden skrivs fram som önskvärt: “det är viktigt att inte förlora mer tid för integrering än nödvändigt” (SOU 2020:46, s. 515). Utifrån detta perspektiv kan betänkandet i viss utsträckning sägas upprätta en interdiskursiv relation till de diskurser som enligt Lundqvist och Mulinari (2018) framställer migranta kvinnor som en ekonomisk belastning för välfärdssystemet. Som konstaterats ovan lägger dock jämlikhetskommissionen inte enbart “skulden” för detta på kvinnorna själva, utan även på statliga myndigheter vars bemötande av och stöd till dessa kvinnor anses bristfälligt.

5.3.1. Traditionella levnadsmönster och moderna krav

Jämlikhetskommissionen upprättar emellertid också en interdiskursiv relation till diskurser som utmålar migranta kvinnor som offer (och migranta män som förövare) (Schmauch, 2011; Lundqvist & Mulinari, 2018):

...kvinnor med utländsk bakgrund på många områden är en grupp som i genomsnitt har sämre ekonomisk standard, svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, lägre inkomster, sämre hälsa och också löper större risk att utsättas för våld. (SOU 2020:46, s. 132).

Utan att ifrågasätta det faktum att olika grupper av kvinnor dagligen möter olika former av patriarkalt, rasistiskt eller ekonomiskt förtryck (som alla samverkar med varandra), menar jag, liksom Martinsson, Griffin och Giritli Nygren (2016: 2) att det är viktigt att kunna “take

a stand in support of the gender-equality project” och samtidigt “argue that this project needs to be significantly transformed in order to have radical potential”. Det finns ett stort behov av att uppmärksamma de multipla ojämlikhetsregimer på den svenska arbetsmarknaden, som bland annat leder till att kvinnor med (viss) utländsk bakgrund är “överrepresenterade bland dem som har instabila anställningar och ofrivillig deltid” (SOU 2006:79, s. 172). Trots detta tenderar jämlikhetskommissionen i sin analys att i princip enbart fokusera på de nyanländas svårigheter att anpassa sig till “svensk jämställdhet” och den svenska arbetsmarknaden.

I övrigt framställs jämställdhetsproblem i kommissionens integrations- och jämställdhetsdiskurs återkommande som kulturellt betingade, något som främst kan urskiljas i de delar av betänkandet som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck (vilket berörs i betänkandets bägge kapitel som handlar om integration och mottagande, d.v.s. kapitel tretton och nitton). Enligt betänkandet är hedersrelaterat våld och förtryck “en extrem yttring av religiösa och patriarkala värderingar”; och sådana värderingar “ändras minst hos migranterna under tiden i Sverige” (SOU 2020:46, s. 508). På så vis upprättas en tydlig skiljelinje mellan det moderna svenska samhället och de traditionella normer och värderingar som migranterna sägs bära på:

Forskning visar att risker för konflikter i hushållet, separation och i värsta fall våld är störst i de miljöer där *traditionella levnadsmönster och värderingar bryts mot moderna krav på jämställdhet*. På det här området har invandrarkvinnor från många länder stora hinder att övervinna, även om migranterna i genomsnitt har värderingar som avviker från dem som dominerar i hemländerna och i vissa fall har lämnat sina hemländer just av det skälet. (SOU 2020:46, s. 430).³²

Att kommissionens diskussion kring hedersrelaterat våld och förtryck bygger på en essentiell samt hierarkisk syn på kulturella olikheter blir särskilt tydligt genom en jämförelse med betänkandets mycket korta beskrivning av “vanligt” våld i nära relationer. Detta våld framställs – förutom som en stor kostnad för staten – som en oönskad konsekvens vid konflikter inom familjen eller vid en separation: “I vissa relationer leder konflikterna dock till våld” (SOU 2020:46, s. 408).

Vidare konstrueras den motsägelsefulla relation mellan integration och jämställdhet i betänkandet genom beskrivningar av Sverige som världens mest sekulära och frihetliga land:

³² Den forskning som betänkandet refererar till är *en* enkätundersökning utförd för att mäta värderingar och sociala normer bland utomeuropeiska migranter bosatta i Sverige. Undersökningen kallas för “Migrant World Values Survey” och syftar till att undersöka den subjektiva dimensionen av integration (Puranen, 2019).

Inglehart och Welzel (2013) kartlägger världens länder efter dess värderingar längs två skalor: sekulära - religiösa värderingar respektive frihetliga - patriarkala värderingar. Sverige och övriga Norden uppvisar de mest sekulära och frihetliga samhällsliga värderingarna av alla undersökta länder. Dessa värderingar avspeglas bland annat i den nordiska välfärdsmodellen [...]. På ett liknande sätt kopplar Inglehart och Norris (2003) länders könsnormer till samhällets tekniska och ekonomiska utveckling. Där framkommer att Sveriges befolkning har bland de *mest jämställda könsnormerna i världen*. (SOU, 2020:46, s. 507).

Sammanfattningsvis genomsyras betänkandets conceptualisering av en jämställd integration av en stark interdiskursiv relation till diskurser om Sverige som världens bästa land vad gäller mänskliga rättigheter i allmänhet och jämställdhet i synnerhet (jmf. Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016; Sager & Mulinari, 2018). Det “förtydligande av jämställdhetsperspektivet i regleringen av samhällsorienteringens omfattning och innehåll” (SOU 2020:46, s. 688) som föreslås i betänkandet måste analyseras mot denna bakgrund. Enligt kommissionen är jämställdhet nämligen “en så central värdering i det svenska samhället” (SOU 2020:46, s. 689) att det på ett tydligare sätt än idag måste förmedlas till nyanlända vad som förväntas av dem; det vill säga “att både kvinnor och män förväntas bidra till sin egen försörjning och i övrigt dela ansvar för familj och hemarbete” (SOU 2020:46, s. 680). I kommissionens diskussion om samhällsorienteringens jämställdhetsagenda likställs integration således med kulturell assimilation (Gutiérrez Rodríguez, 2015), och integrationsinsatsernas syfte blir i detta sammanhang att socialisera invandrare in i “the Swedish way of life” (Schmauch, 2011: 51). Vidare bör påståenden om migranternas överlag mer könskonservativa värderingar förstås i relation till om och hur samhället möjliggör för olika medborgare att förverkliga det mycket snävt formulerade svenska jämställdhetsidealet, och i relation till att könsmaktsordningen skapas i ömsesidigt samspel med andra maktordningar så som rasism, heterosexism och kapitalism (de los Reyes & Mulinari, 2005; Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016).

Kapitel sex. Medborgarskapet.

I föregående kapitel analyserades jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration. I föreliggande kapitel adresseras uppsatsens andra delfråga “Vilka idéer om det svenska medborgarskapet är inneboende i jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration?”. Med andra ord zoomar jag i detta kapitel in på en av konceptualiseringens implicita komponenter: medborgarskapet. Men jag zoomar också ut i syfte att föra en bredare diskussion om vilken roll integrationspolitiken har i national- och välfärdsstatsprojektet som helhet. I linje med uppsatsens analytiska ramverk är det i denna del av analysen som de diskursiva och de sociala praktikerna knyts samman, vilket görs med hjälp av de analytiska verktygen *ideologiska antaganden* och *hegemoniska processer*.

Medborgarskapet diskuteras inte explicit i betänkandet; själva ordet “medborgarskap” förekommer noll gånger. Däremot används art- och kollektivsubstantiven “medborgaren” och “medborgarna” relativt frekvent. Huruvida erhållandet av ett juridiskt medborgarskap är eller bör vara målet för integrationspolitiken faller utanför jämlikhetskommissionens uppdrag. Som konstaterats i tidigare kapitel synliggörs och omförhandlas medborgarskapets form och innehåll emellertid ofta i diskurser om integration (Lister & Williams, 2007; Anderson, 2013, 2015), vilket gör det möjligt att diskutera frågan utifrån en sådan analytisk ingång. Från analysen av betänkandets konceptualisering av integration tar jag med mig ett par analytiska spår som ter sig särskilt relevanta att fördjupa sig i nedan. Dessa är relationen mellan integration, medborgarskap och den nationella värdegemenskapen samt mellan integration, medborgarskap och nationalekonomi. Genom att bygga vidare på dessa spår ämnar jag diskutera de dimensioner av medborgarskapet som är av särskilt intresse för studien: fördelningen av rättigheter och skyldigheter mellan staten och dess invånare (invånare som kan ha olika juridiska medborgarskapsstatus), idéer om “den goda medborgaren” samt om “svenskhet” och den svenska värdegemenskapen.

6.1. Ett förnyat socialt kontrakt

Trots att medborgarskapet inte diskuteras explicit i betänkandet, berörs frågan indirekt i den inledande sammanfattningen:

...det politiska ledarskapet [måste] stå för en *integrerande politik som bejaktar mångfalden* och erbjuder *alla som accepterar de grundläggande värderingarna och villkoren* att delta

på samma villkor i samhällsbyggandet. Konflikttendenser finns i alla samhällen, men det är först när politiska ledare hämtar näring ur sådana konflikter som de legitimeras och växer sig starka. För att motverka sådana tendenser krävs *ett förnyat socialt kontrakt*. (SOU 2020:46, s. 67).

I citatet ovan ger jämlikhetskommissionen uttryck för ett behov av att förnya det sociala kontrakt som för tillfället råder mellan stat och individ/medborgare i Sverige. Nedan diskuteras vad kommissionen kan tänkas mena med detta, först genom att försöka urskilja individernas och sedan statens roll i ett förnyande av ett socialt kontrakt. Oavsett vilken mening kommissionen tillskriver det sociala kontraktet kan användandet av ett sådant omdiskuterat politiskt och filosofiskt begrepp dock anses anmärkningsvärt, särskilt då Moderaterna tillsammans med andra borgerliga partier – framförallt Liberalerna – under de senaste åren kontinuerligt påpekat behovet av “ett återupprättat samhällskontrakt” i debatter om integration (se bl.a. Motion 2018/19:2257; Sveriges Radio, 2019; Moderaterna, 2021).

Liksom framgick i kapitel tre tillskrivs konceptualiseringen av medborgarskapet som ett socialt kontrakt främst den liberala skolan. Enligt den feministiska statsvetaren Laura Brace (2015) bygger idén om ett socialt kontrakt på antagandet om att den “fria individen” samtyckt till att ingå ett sådant kontrakt, ett antagande vars felaktighet blir särskilt synligt i just ljuset av invandrarskap: “It is immigrant who fill the gap of consent by symbolically representing the consent that is effectively unattainable for native-born citizens of a liberal regime” (Brace, 2015: 15). Det är delvis av denna anledning som integrationspolitiken, återigen, utgör en arena där medborgarskapets flyktiga konturer blir tydliga.

6.1.1. Villkor och värderingar: den svenska värdegemenskapen

För att ett förnyat socialt kontrakt ska vara möjligt anser jämlikhetskommissionen att en “integrerande politik som bejakar mångfalden” är nödvändig. I beskrivningen av en sådan integrerande politik framgår dock att det enbart bör vara de “som accepterar de grundläggande värderingarna och villkoren” som ska erbjudas en plats i “samhällsbyggandet” (SOU 2020:46, s. 67). På så vis upprättas en gränsdragning som bygger på samt upprätthåller idén om den nationella värdegemenskapen (Anderson, 2013). Att acceptera de villkor och värderingar som ingår i denna värdegemenskap skrivs fram som, om än implicit, det sätt som individen behöver upprätthålla eller etablera sin del av det sociala kontraktet. Men, liksom Brace (2015) konstaterar, gäller detta inte alla individer; kravet kan i praktiken enbart uppfyllas av personer som invandrat, eftersom “invandraren”, *genom att integreras*,

symboliserar acceptansen eller uppfyllandet av de villkor och värderingar som anses vara grundläggande i det svenska samhället.

Vilka de grundläggande värderingar och villkor som “alla” bör acceptera är förtydligas inte i denna del av kommissionens betänkande, vilket till viss del ligger i linje med vad Giritli Nygren, Fahlgren och Johansson (2016: 61) skriver om att: “The emphasis on core values is as much about certain values as it is about *the creation of consensus around what ‘anyone normal’ ought to agree upon*”. Den nationella värdegemenskapen handlar sålunda lika mycket om konstruktionen av idén om gemensamma och normativa värderingar, som värderingarnas faktiska form och innehåll. Likväl intar åtminstone vissa av dessa värderingar och villkor en uttalad form i betänkandets konceptualisering av integration. I det analysavsnitt som berör skärningspunkten mellan integration och jämställdhet (avsnitt 5.3) synliggörs till exempel hur viktigt det enligt jämlikhetskommissionen är att samhällsorienteringen förmedlar innebörden av den svenska jämställdhetspolitiken, eftersom jämställdhet anses vara “en så central *värdering* i det svenska samhället” (SOU 2020:46, s. 689). Utöver jämställdhet informerar samhällsorienteringen också “de nyanlända” om demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter samt individens rättigheter och skyldigheter (SOU 2020:46, s. 689). Det är enligt kommissionen avgörande att samhällsorienteringen “på ett tydligare sätt än idag synliggör de normer och värderingar som kommer till uttryck genom lagar, och regler samt hur de svenska samhället är organiserat” (SOU 2020:46, s. 689).³³ Sammantaget kan samhällsorienteringen därför sägas förmedla den idé om “svenskhet” som staten anser både naturlig och eftersträvansvärd (jmf. Anderson, 2013: 107).

Ett *ideologiskt antagande* som aktualiseras här är att den svenska värdegemenskapen är uppbyggd av demokratiska värderingar och respekt för mänskliga rättigheter, vilket enligt kommissionen synliggörs både i lagar och i praktiken.³⁴ För att inkluderas i det svenska samhället behöver nyanlända personer acceptera värderingar som porträtteras som både unikt “svenska” och universella på samma gång. Acceptansen framställs behöva förverkligas både genom ett passivt “lärande” om värderingarna (på samhällsorienteringen) samt ett aktivt “praktiserande” av dess innebörd (när det kommer till jämställdhet, genom att såväl kvinnor

³³ Under 2020 avsatte regeringen tio miljoner kronor för att utveckla det utbildningsmaterial som används under samhällsorienteringen (en bok med titeln *Boken om Sverige*) utifrån ett mänskliga rättigheters- och jämställdhetsperspektiv (se SOU 2020:46, s. 689).

³⁴ I betänkandet fastslås till exempel att “Svensk lagstiftning och svensk politisk tradition domineras i modern tid av egalitära värderingar” (SOU 2020:46, s. 66).

som män lönearbetar). Samtidigt är denna acceptansen i sig aldrig tillräcklig, eftersom värdegemenskapen i sin tur tar avstamp från ett ideologiskt antagande om att “Vi” och “Dem” är essentiellt olika vad gäller kultur och värderingar, vilket exemplifieras i vad Ålund, Schierup och Neergaard (2018: 18) beskriver som

...den påtagliga institutionella polariseringen och stigmatiserade bilden av ‘svenskar’ och ‘invandrare’ som ‘kulturellt olika’ sett i relation till underförstådda (liberala) ‘grundläggande värderingar’ beträffande jämlikhet mellan könen.

Detta *kulturella särartstänk* (se SOU 2006:79, s. 61) är inte neutralt utan hierarkiskt, och har delvis sina rötter i “de maktförhållanden som etablerades genom kolonialism” (Molina & de los Reyes, 2012: 310). En konsekvens av detta är att negativt rasifierade “Andra” enbart villkorligt accepteras in i den nationella värdegemenskapen; de positioneras med andra ord som “Tolerated Citizens” (Anderson, 2013: 7). Sveriges självbild som världens mest moderna samhälle med “de mest sekulära och frihetliga samhällsliga värderingarna” görs alltså möjlig genom att framställa “de Andra” som avvikande/annorlunda, vilket i sin tur legitimerar olika former av villkorad eller underordnad inkludering, alternativt exkludering. Genom att jämställdhet anses vara en av de mest grundläggande “svenska” värderingarna framställs patriarkala strukturer dessutom som något icke-svenskt, vilket i sin tur exempelvis innebär att migranta män måste “demonstrate Swedish, white, middle-class masculinity” för att anses integrerade (Schmauch, 2011: 55).

Ytterligare ett ideologiskt antagande som jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration utgår från, särskilt vad gäller de värderingar som diskuterats ovan, är att det finns ett “svenskt majoritetssamhälle” vilket “minoriteter” kan och bör integreras i. Liksom Yuval-Davis (1997: 54) konstaterat bygger detta antagande i sin tur på “the myth of the possibility for ‘others’ to be fully included”; en myt som ignorerar de strukturella företeelser som försvårar, om inte omöjliggör, en lyckad integration samt upprätthåller bilden av en misslyckad integration som orsakad av invandrarnas ovilja eller oförmåga. Bilden av att den “nya” svenska demografin är präglad av stor etnisk heterogenitet, en heterogenitet som måste “hanteras på rätt sätt” (se avsnitt 5.1), förstärker i sin tur myten av nationen som i grunden monokulturell nation med en “naturlig” etnisk homogen dåtid (SOU 2006:79; Yuval-Davis, 2011; Gutiérrez Rodríguez, 2015). Likaså utgår kommissionens diskussioner om integration, socialt kapital och social sammanhållning från ideologiska antaganden om att nationella samhällen bör präglas av en viss nivå av just sammanhållning, och att gemensamma värderingar är ett grundläggande villkor för detta (Bartram, Poros & Monforte, 2014: 137).

Detta i sin tur ger upphov till en förståelse av medborgarskapet som ett socio-nationellt medlemskap i *ett* kollektiv. Integrationen av “de utifrån kommande” *som individer* i detta kollektiv må vara möjlig, däremot finns det enbart plats för en kollektiv identitet: “while individuals might gain entry [to] the hegemonic collectivity, their collective identity would not” (Yuval-Davis, 1997: 54).

6.1.2. Medborgaren, migranten, arbetaren

Ett annat sätt för (den invandrade) individen att uppfylla sin del av det sociala kontraktet är att stå till arbetsmarknadens förfogande. Att skyldigheten att försörja sig själv, oavsett kön, är ett av de grundläggande villkor som “alla” i den svenska värdegemenskapen bör acceptera framkommer i analysen av betänkandets syn på integrering via arbete, den jämställda integrationen samt i diskussionen om den demografiska potentialen. Genom dessa konceptualiseringar befastes det faktum att “den goda medborgaren” (och “den goda migranten”) är synonymt med den arbetande, självförsörjande och skattebetalande individen (Yuval-Davis, 2011; Anderson, 2015; Brace, 2015). I kommissionens konceptualisering av integration framställs medborgarskapet därför i stor utsträckning som ett ekonomiskt medlemskap; som ett medlemskap i den “gemensamma” ekonomin. Dessa konceptualiseringar bygger på en rad ideologiska antaganden om lönearbetets funktion i såväl individens liv som för samhället i stort som ligger i linje med arbetslinjens ideologiska fundament (Paulsen, 2017). Även om alla medborgare måste lönearbete för att fungera i ett kapitalistiskt välfärdssystem vars existens i sig samt nuvarande trygghetssystem bygger på ett högt deltagande på arbetsmarknaden, måste “invandrarna” dessutom arbeta för att förtjäna sin plats i den nationella värdegemenskapen: “For migrants the moral value of labour helps to turn it into a right that is intimately *tied with belonging*” (Anderson, 2015: 52).

Denna del av det sociala kontraktet är något mer konkret än kravet på att acceptera grundläggande värderingar, och realiserar i första hand genom lönearbete, och i andra hand genom att arbeta *för att bli* “anställningsbar”. Att som nyanländ bli anställningsbar framställs i betänkandet som både en rättighet och en skyldighet: “Det ska vara både en rättighet och skyldighet att skaffa sig sådana färdigheter så att man kan få ett arbete” (SOU 2020:46, s. 512). Med “sådana färdigheter” avses färdigheter som behövs på den svenska arbetsmarknaden, vilket sett i relation till invandringens “demografiska potential” vittnar om att “invandrades” deltagande på arbetsmarknaden är villkorat av samhällets makroekonomiska behov i större utsträckning än “svenskars”. Kommissionen konstaterar till

exempel att den demografiska potentialen särskilt kan förverkligas genom att invandrare bemannar olika "bristyrken" (SOU 2020:46, s. 511); alltså yrken i branscher med behov av personal. Eftersom det i princip alltid rör sig som lågavlönade yrken utgör detta resonemang sålunda ett exempel på hur den "underordnade inkludering" som präglar den etniskt segregerade arbetsmarknaden legitimeras (Neergaard, 2006b, 2021).

Även om kommissionen framförallt lyfter fram det positiva tillskott av arbetare som invandringen fört med sig, upprätthålls till viss del också tanken på den i grunden fientliga relation mellan "the failed citizen" och "the migrant" (Anderson, 2015; Sharma, 2015):

På arbetsmarknaden kan de [nyanlända] som får arbete antingen *tränga undan andra* eller möjliggöra att det skapas *bättre arbeten* för andra. (SOU 2020:46, s. 510).

Samtidigt som kommissionen uppmärksammar den potentiella risken förknippad med invandrare som "unfairly taking jobs from nationals" (Anderson, 2015: 47), påpekar de också möjligheten att det kan skapas "bättre" arbeten för andra när nyanlända får ett arbete. På detta sätt reproduceras arbetsmarknadens rasifierade och könade gränser med dess tillhörande "föreställningar om vem eller vilka som har [eller bör ha] företräde till en plats i arbetslivet" (SOU 2006:79, s. 175-6). I det stora hela är retoriken bakom invandringens demografiska potential ett exempel på ett pseudo-humanistiskt "nyttotänkande", där invandrarnas uppehåll i Sverige accepteras på grund av att de utgör en *resurs* som "Vi" (majoritetssamhället) kan dra nytta av.³⁵ En sådan rationalitet kan framstå som harmlös om det enda alternativet tycks vara att framställa invandringen som en *belastning*. Men båda dessa alternativ knyter an till den proprietära dimensionen av det nationella medborgarskapet som Sharma (2015) skriver om, samt vittnar om svårigheten att tillskriva människor "ett värde bortom marknadsekonomin och nationalstaten" (Alvage, Eriksson & Gärde, 2018: 82).

6.2. En omprövning av statens skyldigheter

Det citerade stycket om ett förnyat socialt kontrakt som inledde avsnitt 6.1 utgör slutklämmen på en del i betänkandet i vilken kommissionen reflekterar över hur utredningens förslag förhåller sig till kommitédirektivet. Här framgår att kommissionen anser att den ökade ojämlikhet som adresseras i betänkandet i stor utsträckning är "självförvållad", med andra ord resultatet av politiska beslut (SOU 2020:46, s. 66). Denna bedömning ter sig särskilt gälla

³⁵ Ett sådant "nyttotänkande" är i sig inte ett nytt inslag i integrationspolitiken, utan var närvarande även i Invandrarpolitiska kommitténs delbetänkande SOU 1995:76 *Arbete till invandrare* (se SOU 2006:79, s. 64).

integrationspolitiken, som enligt jämlikhetskommissionen i mångt och mycket stått handfallen inför de omfattande “investeringsbehov” som de senaste årens invandring fört med sig (SOU 2020:46, s. 66). För att åtgärda detta efterfrågar kommissionen i sitt betänkande en “ökad statlig finansiering av integrationen” (SOU 2020:46, s. 691), vilket utvecklas i nedanstående citat:

Utan sådana [integrations-]åtgärder riskerar man i stället att förstärka ojämlikheten med en växande grupp utrikes födda som inte fått reella möjligheter att komma in i samhället och bidra och som i stället kommer att upplevas som en samhällsekonomisk belastning. Enskilda har ett stort eget ansvar, men det nya hemlandet måste bistå, framför allt med ett ordnat och effektivt mottagande i form av behövlig information, språkundervisning och arbetsmarknadsinsatser, liksom bostäder. Det är kommissionens bedömning att detta *inte kan ske utan ett betydande resurstillskott*. Uteblir det, riskerar ojämlikheten att öka under lång tid framöver till följd av misslyckad integration. (SOU 2020:46, s. 512).

Även om “enskilda har ett stort eget ansvar” över integrationen – liksom analysens tidigare delar också visat – menar kommissionen att staten och dess myndigheter måste garantera att mottagandet sker på ett “ordnat” och “effektivt” sätt. För att förnya sin del av det sociala kontraktet bör staten således bli bättre på att förverkliga sina skyldigheter gentemot “den växande grupp utrikes födda” som inte erbjudits en plats i “samhällsbyggandet”. Skyldigheterna i fråga utgörs främst av att förmedla “behövlig information” och erbjuda språkundervisning, arbetsmarknadsinsatser samt bostäder. Enligt jämlikhetskommissionen är ett “betydande resurstillskott” den bäst lämpade åtgärden för att undvika en “misslyckad integration” och en ökad ojämlikhet. Ett sådant förslag går emot politiska mål om att “reducera kostnaderna för hela mottagningssystemet” (Schierup & Scarpa, 2018: 52), och antyder istället att det är integrationspolitikens utformning som avgör huruvida invandringen upplevs “som en samhällsekonomisk belastning” eller ej. Det uttryckta behovet av ett förnyat socialt kontrakt grundar sig till viss del i en kritik mot den ekonomiska politik som förts under en lång tid; den politik som alltså förändrat bilden av välfärdsstatens legitima roll, samt av *vem* som anses förtjäna dess insatser. I betänkandet aktualiseras således en *hegemonisk process* gällande statliga investeringar i välfärden i allmänhet och i integrationsåtgärder i synnerhet.

Den hegemoniska processen kan delvis knytas an till jämlikhetskommissionens liberala utgångspunkt. Utöver att *individen* ska utgöra analysens mittpunkt (se kapitel 5), medför den liberala utgångspunkten en vision om ett samhälle där alla individer har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter (SOU 2020:46, s. 131), en vision som i sin tur format målet med

Sveriges integrationspolitik: “lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund” (SOU 2020:46, s. 132). I betänkandet beskrivs en sådan vision emellertid som en utopi som “knappast kan realiseras fullt ut i något verkligt samhälle” (SOU 2020:46, s. 131). Istället är den mer ödmjuka målsättningen att komma så nära denna vision som möjligt. En förutsättning för detta är att den rättighets- och skyldighetsfördelning som råder mellan medborgare och stat i ett liberalt samhälle uppfattas som legitim:

Medborgarna i ett liberalt samhälle garanteras vissa grundläggande rättigheter men är i gengäld skyldiga att ta ansvar för sitt eget liv. För att dessa knippen av rättigheter och skyldigheter ska *uppfattas som legitima* av befolkningen i stort måste alla medborgare också ges rimliga möjligheter att realisera sina visioner om ett gott liv. (SOU 2020:46, s. 37).

Kanske anser jämlikhetskommissionen att medborgarna i dagsläget har fler skyldigheter än rättigheter – vilket i förlängningen skulle innebära att liberalismens kärna, som den beskrivs av kommissionen, mister sin legitimitet. Att liberalismen måste *återfå sin legitimitet* är därför en möjlig anledning till behovet av ett nytt socialt kontrakt.

6.2.1. Integration och (välfärds)kapitalistisk realism

Förespråkandet av ett ökat statligt ansvar och statliga investeringar behöver inte i sig innebära ett ifrågasättande av nyliberala ideal, eftersom “nyliberalismen i hemlighet vilar på staten trots att den ideologiskt utdömer den” (Fisher, 2011: 13). I betänkandets konceptualisering av en “lyckad” integration finns dock ett ifrågasättande av “rimligheten” med en ekonomisk politik som prioriterar budgetöverskott och skattesänkningar framför investeringar i välfärden. Kommissionen kopplar återkommande samman “ohållbarheten” med denna typ av ekonomiska politik med de senaste årens invandring:

Den omfattande invandringen under senare decennier har på avgörande sätt förändrat förutsättningarna för tidigare fattade beslut om överskottsmål och skattekvot. (SOU 2020:46, s. 61).

Flyktinginvandringen kommer att påverka Sverige under lång tid framöver. Som nämndes ovan finns det stora investeringsbehov som kan kräva *omprövningar* både inom ett antal sektorer och inom den makroekonomiska politiken. (SOU 2020:46, s. 516).

Om Fredrik Reinfeldt i sitt berömda tal om att svenska folket skulle “öppna sina hjärtan” använde invandrings- och integrationspolitiken som ett verktyg för att legitimera fortsatta *nedskärningar* i välfärden (Schierup & Scarpa, 2018), används alltså samma politik i

betänkandet istället som ett verktyg för att legitimera statliga *investeringar* i välfärden. På så vis tar kommissionen avstånd från det ideologiska antagandet om att en “generös” välfärdspolitik inte är förenlig med en “generös” migrations- och integrationspolitik. Istället kan jämlikhetskommissionens betänkande uppfattas som ett försök att neutralisera andra ideologiska antaganden, särskilt antagandet om att en omfördelande politik är nödvändig för att ojämlikheten inte ska hamna på en “orimlig nivå”. Ett sådant antagande går i linje med en keynesiansk och marshalliansk rationalitet, enligt vilka en viss nivå av jämlikhet är en förutsättning för ekonomisk tillväxt (Andersson, 2016; Kourachanis, 2020). Detta i kontrast till en nyliberal rationalitet som utgår från att ekonomisk tillväxt i sig “automatiskt” leder till “prosperity for all” (Fairclough, 2015: 32), vilket då gör en omfördelande politik överflödigt (se även Harvey, 2005).

Det är dock värt att poängtera att den hegemoniska process som kommissionen deltar i *inte* inbegriper ett ifrågasättande av det ideologiska antagandet om att ekonomisk utveckling och tillväxt är (välfärds)statens huvudsakliga mål (se Brown, 2008). Det handlar snarare om en kamp om hur stor plats eller roll andra mål ges – såsom social och ekonomisk jämlikhet – samt om vilken roll staten behöver inta för att garantera den ekonomiska tillväxten. Jämlikhetskommissionens betänkande bygger på en övertygelse om att ekonomisk jämlikhet och ekonomisk tillväxt går att förena. De skriver bland annat att: “den forsknings- och utredningslitteratur som betänkandet bygger på bekräftar riktigheten i denna övertygelse” (SOU 2020:46, s. 38). Detta går även helt i linje med kommissionens utredningsdirektiv:

Kommissionens förslag ska främja ekonomisk jämlikhet på ett sådant sätt att *ekonomins funktionssätt och förmåga att växa samtidigt stärks*. (Dir. 2018:74, s. 9).

Den form av nationalekonomiska inriktning som kommissionen efterlyser är fortsatt en form av *välfärds kapitalism* (se Andersson, 2016; Kourachanis, 2020)³⁶, vilket kan förstås i ljuset av att ett av välfärdsstatens syften historiskt sett alltid varit att “stimulera till produktiva insatser som kan öka den ekonomiska tillväxten” (de los Reyes, 2006: 7, se även Yuval-Davis, 1997: 72). Oavsett vilken form av nationalekonomisk inriktning som för tillfället är hegemonisk är denna i sin tur formad av den rådande sociala ordningen: den kapitalistiska realismen (Fisher, 2011). Det är alltså den kapitalistiska realismen, och dess inneboende intersektioner med nationalismen, som är den sociala praktik som utgör ramen för de diskursiva praktikerna kring integration och medborgarskap i jämlikhetskommissionens betänkande.

³⁶ För en feministisk kritik av välfärds kapitalismens dynamik, se t.ex. Fraser (2003).

Ett exempel på hur denna relation mellan social och diskursiv praktik synliggörs i materialet är den återkommande användningen av och resonemangen kring nyckelorden demografisk potential, humankapital och anställningsbarhet. Konceptualiseringarna av invandringens förändring av nationens demografi som en *potential*, och invandrares "svaga humankapital" och "låga anställningsbarhet" som ett *problem*, är enbart möjliga i relation till "behovet" av att stärka nationalstatens konkurrenskraft. Detta är ett "behov" som den kapitalistiska realismens globala dominans i sin tur medför. Ett annat exempel är diskussionen kring den risk som etnisk mångfald eventuellt kan innebära för nationens sociala sammanhållning och sociala kapital, vilka bägge framställs som en *tillgång* nödvändig för att upprätthålla en "hållbar" ekonomisk utveckling. Tillsammans synliggör dessa exempel emellertid också att jämlikhetskommissionens ifrågasättande av en nyliberal nedskärningspolitik (som diskuterats ovan) inte nödvändigtvis innebär ett ifrågasättande av den nyliberala politiska rationalitet som formar samtidens kapitalistiska realism (Brown, 2008).

6.3. En gemensam angelägenhet?

I analysens sista avsnitt vill jag knyta an till de funderingar som presenterades i uppsatsens inledning: Vad är det som gör att jämlikhet för tillfället tycks vara att föredra? Vilka är de snabba förändringar som motiverar en omprövning? Och vilken typ av omprövning anses vara motiverad?

De två sistnämnda frågorna har delvis besvarats av analysen ovan. De snabba förändringar som jämlikhetskommissionen hänvisar till tycks vara såväl den senaste tidens "omfattande" invandring som den rådande makroekonomiska politiken. Dessa "snabba förändringar" har tillsammans resulterat i en snabbt ökande social och ekonomisk ojämlikhet som bland annat motiverar en omprövning av integrationspolitiken. En sådan omprövning motiveras vidare genom kommissionens efterfrågan av ett förnyat socialt kontrakt, där det framförallt är statens skyldigheter gentemot den växande delen av befolkningen med "utländsk bakgrund" som behöver förnyas. Samtidigt behöver denna del av befolkningen även erbjudas "behövlig information" om *deras roll* i detta kontrakt, vilken framförallt är att stå till arbetsmarknadens förfogande och leva i enlighet med "svenska värderingar".

Svaret på varför jämlikhet överlag (som politiskt mål) för tillfället är att föredra kan delvis urskiljas i nedanstående citat:

Även om det finns teoretiska och empiriska skäl för att en jämn inkomstfördelning kan påverka tillväxten både negativt och positivt har flera internationella bedömare, bl.a. Internationella valutafonden (IMF) och OECD, på senare tid pekat på de *negativa tillväxteffekter* som mer ojämna inkomstfördelningar har. (Dir. 2018:74, s. 3-4).

Ekonomisk jämlikhet tycks enligt kommissionens uppdragsgivare alltså vara att föredra eftersom allt för stora inkomstklyftor påverkar den ekonomiska tillväxten negativt. Resonemangets position i en hegemonisk process stärks med hjälp av referenser till erkända “internationella bedömare”. På så sätt neutraliseras också dess bakomliggande ideologiska antagande – det vill säga att en utbredd ekonomisk ojämlikhet ses som ofördelaktigt *på grund av* dess påverkan på den ekonomiska tillväxten. Detta antagande tycks vara *en* anledning till varför kommissionen i sitt betänkande skriver att den (ekonomiska) jämlikheten *som egenvärde* inte är “en framkomlig väg för diskussionen” (SOU 2020:46, s. 128). I kommissionens utredning beskrivs ekonomisk jämlikhet istället som “en gemensam tillgång” eller “en kollektiv nytthet” (SOU 2020:46, s. 128), tack vare dess positiva effekt på nationens ekonomiska utveckling.

Ovan nämnda konceptualiseringar av ekonomisk jämlikhet knyter också an till betänkandets titel *En gemensam angelägenhet*. Att framställa ökad jämlikhet som en *gemensam* angelägenhet går till viss del emot den nyliberala rationalitet som framställer alla former av kollektivism som “farliga” (jmf. Sunnercrantz, 2021). Att framställa en ökad jämlikhet som en gemensam angelägenhet osynliggör emellertid det orsakssamband som finns “mellan privilegier och utsatthet”, alltså att “de rika är rika delvis därför att de fattiga är fattiga” (Andersson, 2021: 57), liksom det faktum att ojämlikheten inte är “en oönskad konsekvens av kapitalismen utan en grundförutsättning för ett marknadssystem” (Karlsson, 2020: 69). Om hänsyn tas till dessa faktorer tycks jämlikhet snarare än att vara en gemensam angelägenhet vara en nationalekonomisk angelägenhet, det vill säga en angelägenhet för staten. Till syvende och sist är ekonomisk utveckling och tillväxt, som Wendy Brown uttrycker det, “*den enda principen för statens legitimitet*” (Brown, 2008: 183, författarens kursivering).

Att jämlikhet *skulle kunna*, eller *borde*, vara en gemensam angelägenhet tvekar jag dock inte på. Jag tror nämligen att *en* förutsättning för att bekämpa de processer av exkludering och andrafiering som upprätthåller det allt mer villkorade hemmahörandet är att se jämlikhet som just en gemensam, och inte som en (national)statlig eller individuell, angelägenhet. Det förutsätter dock att vi inte tilldelar denna gemenskap allt för snäva gränser eller upprätthåller

myten om en nationell värdegemenskap. Dessutom måste vi hitta alternativ till framställningar av “de Andra” som antingen en resurs eller en belastning samt försöka motarbeta såväl den diskursiva som sociala idén om att vår existens och tillvaro är avhängig vårt samhällsekonomiska bidrag. För att lyckas med detta behöver vi formulera

...en alternativ vision om det goda, som förkastar homoeconomicus som norm för mänskligheten samt förkastar den utformning av ekonomi, samhälle, stat och (icke)moral som svarar mot denna norm. (Brown, 2008: 206).

Kapitel sju. Slutsatser.

7.1. Jämlikhetskommissionen: integration och medborgarskap

Utifrån ett feministiskt och postkolonialt perspektiv analyseras i den här uppsatsen jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration, samt vilka idéer om det svenska medborgarskapet som denna konceptualisering bygger på och ger upphov till. Genom en sådan analys försöker uppsatsen begripliggöra det nationella hemmahörandets gränser och villkor samt uppmärksamma vilka diskursiva relationer som konstrueras mellan integration, medborgarskap, jämlikhet och jämställdhet. Uppsatsen besvarar den övergripande frågeställningen “Vilken potential har jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration och nationellt hemmahörande att bidra till ökad jämlikhet?”, samt nedanstående två underfrågor:

1. Hur konceptualiseras integration i jämlikhetskommissionens betänkande?
2. Vilka idéer om det svenska medborgarskapet är inneboende i jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration?

I kommande delavsnitt sammanfattas de slutsatser som analysen mynnat ut i.

7.1.1. Det ekonomiskt villkorade hemmahörandet

En av analysens slutsatser är att jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration innefattar idéer om invandringens potentiella och reella ekonomiska bidrag till det svenska samhället. Invandringen framställs kunna medföra en demografisk potential, genom att försörjningskvotens storlek minskar när nyanlända personer i arbetsför ålder integreras i det svenska samhället. Följaktligen konceptualiseras en “lyckad” integration som en integration som på ett snabbt sätt etablerar nyanlända på arbetsmarknaden. Enligt kommissionen kan den demografiska potentialen särskilt förverkligas genom att invandrare bemannar så kallade “bristyrken”. Denna konceptualisering av integration legitimerar indirekt den underordnade inkludering som präglar rasifieringen på den svenska arbetsmarknaden i allmänhet och av arbetarklassen i synnerhet (Neergaard, 2006a, 2006b, 2021).

Ovan beskrivna integrationskonceptualisering (den demografiska potentialen och integration via arbete) bygger på interdiskursiva relationer till arbetslinjens idéer om arbetets integrerande funktion (de los Reyes, & Mulinari, 2005; Paulsen, 2017), samt de nyliberala

diskurser som framställer invandrare som en flexibel och ekonomisk resurs (Vesterberg, 2018). Konceptualiseringen präglas vidare av ett nyttotänk, enligt vilket invandrarnas uppehåll i Sverige accepteras på grund av att de utgör en resurs som "Vi" (majoritetssamhället) kan dra nytta av (jmf. SOU 2006:79). Sammantaget synliggör konceptualiseringen i sin tur ett sätt på vilket nationalstatens ideologiska rötter är tätt sammanvävda med de rasistiska idéer som formar det nationella medborgarskapets proprietära dimension (Sharma, 2015).

En idé om det svenska medborgarskapet som jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration bygger på är att den goda medborgaren förkroppsligas av en lönearbetande, och därmed skattebetalande, person som bidrar till välfärdssystemets legitimitet och fortlevnad (Anderson, 2013, 2015; Brace, 2015). Den goda medborgaren uppfyller med andra ord sin del av det sociala kontraktet. Att det nationella hemmahörandet är ekonomiskt villkorat tycks därmed uppenbart. Men att (sträva efter att) uppfylla dessa ekonomiskt betingade medborgarskapsvillkor och ideal är inte tillräckligt för de som invandrat, eftersom det nationella hemmahörandet förutom att vara ekonomiskt villkorat också präglas av kulturella villkor.

7.1.2. Det kulturellt villkorade hemmahörandet

En annan av studiens slutsatser är att medborgarskapet i stor utsträckning konceptualiseras som en form av medlemskap i en nationell värdegemenskap. "De utifrån kommande" förväntas integreras i en existerande och monokulturell majoritetsgemenskap där en enighet kring vissa villkor och värderingar sägs råda (Yuval-Davis, 2011; Anderson, 2013; Gutiérrez Rodríguez, 2015). För att inkluderas i värdegemenskapen bör den som invandrat acceptera grundläggande "svenska" värderingar och villkor. Jämlikhetskommissionens konceptualisering av integration bygger på en idé om att "de nyanlända" måste informeras om "vad det är som gäller" för att kunna integreras. På så sätt konceptualiseras integration som en form av kulturell assimilation; en process av att anpassa sig till de kulturella krav som karakteriserar liberala och moderna samhällen (Schmauch, 2011; Wickström, 2013; Vesterberg, 2018). Detta gör hemmahörandet i grund och botten till kulturellt villkorat.

Ett sådant krav är att acceptera den grundläggande värderingen jämställdhet. Vid upprepade tillfällen i betänkandet framgår att jämställdhetens centrala roll i det svenska samhället måste förmedlas till de nyanlända under samhällsorienteringen. Till stor del består den

skärningspunkt mellan integration och jämställdhet som konstrueras i betänkandet av en interdiskursiv relation till diskurser om Sverige som världens mest jämställda land (jmf. Martinsson, Griffin & Giritli Nygren, 2016). Skärningspunkten mellan integration och jämställdhet utgörs emellertid också av att kommissionen efterlyser jämställda integrationsinsatser, eftersom nyanlända kvinnor i dagsläget inte erbjuds likvärdigt stöd som nyanlända män, vilket förstärker deras “svårigheter att komma in på arbetsmarknaden” (SOU 2020:46, s. 132). I betänkandet framställs dock migranta kvinnors arbetslöshet främst bero på att de faller offer för “deras/sina egna” traditionella värderingar kring familjeliv och hemarbete. I förlängningen bidrar dessa resonemang som framställer (o)jämställdhet som något kulturellt betingat till upprätthållandet av idén om ett “modernt Vi” och ett “traditionellt Dem”. Förutom att vara både ekonomiskt och kulturellt villkorat, är det villkorade hemmahörandet således dessutom könat.

7.1.3. Den sociala praktiken: kapitalistisk realism

Sist men inte minst är en av uppsatsens slutsatser att det i kommissionens diskussion kring behovet av ett förnyat socialt kontrakt aktualiseras en hegemonisk process. Denna hegemoniska process omfattar ett ifrågasättande av den länge förda ekonomiska politik som under senare år har visat sig otillräcklig, inte minst i relation till de utmaningar som “den omfattande invandringen” resulterat i. Av denna anledning anses en översyn av statens roll i det sociala kontraktet i allmänhet och dess skyldigheter gentemot sina nya invånare i synnerhet vara nödvändig. Med utgångspunkt i detta tycks de diskursiva praktikerna i jämlikhetskommissionens betänkande bidra till att neutralisera ideologiska antaganden enligt vilka statliga *investeringar* i välfärd och integration är nödvändiga för att bekämpa den ökande ojämlikheten.

Behovet av sådana statliga investeringar underkastas dock en lönsamhetsbedömning (nyliberal rationalitet), samt legitimeras tack vare dess positiva påverkan på den “nödvändiga” ekonomiska utvecklingen. Den hegemoniska processen uppvisar således spår av olika – och ibland något motsägelsefulla – diskursiva praktiker. Huruvida den hegemoniska process som aktualiseras i jämlikhetskommissionens diskussion om ett förnyat socialt kontrakt, samt konceptualisering av integration och medborgarskap, tyder på att den nyliberala hegemonin så smått börjat krackelera, och vad som i så fall kommer fylla dess sprickor, är därför ännu oklart. Oavsett regleras de diskursiva praktikerna fortsatt av den bredare sociala praktik som utgör ramarna för utredningsarbetet: den kapitalistiska realismen.

Sammanfattningsvis kan jämlikhetskommissionens tillblivelse och betänkande till viss del sägas symbolisera ett litet steg mot förändring. I utredningen förekommer flera välbehövda diskussioner om en omfördelande välfärdspolitik samt ett utökat statligt ansvar över, och finansiering av, integrationspolitiken. Dessa diskussioner förs emellertid i stor utsträckning inom rådande diskursiva och sociala ordningars kulturessentialistiska, nationalistiska och kapitalistiska ramar, och kommissionens conceptualisering av integration och nationellt hemmahörande bygger på ett flertal ideologiska antaganden som upprätthåller maktrelationer och ojämlikhet. Förändringspotentialen i jämlikhetskommissionens betänkande är därför ytterst begränsad, om än inte obefintlig.

7.2. Epilog

Efter överlämnandet av betänkandet till finansministern i augusti 2020 har *En gemensam angelägenhet* skickats ut på remiss. Remissperioden varade fram till april 2021, och totalt inkom över 200 remissinstanser med sina synpunkter (Regeringen, 2021a). Vilka, om några, av jämlikhetskommissionens förslag som kommer att bli verklighet återstår alltså att se. I januari 2021 överlämnades emellertid delbetänkandet av en annan statlig utredning: *Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för svenskt medborgarskap och andra frågor om medborgarskap* (SOU 2021:2), till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson. I delbetänkandet presenteras ett lagförslag om att införa krav på kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället för att bli svensk medborgare. Förslaget föreslås träda i kraft i januari 2025 (Regeringen, 2021b). Frågor om integration och medborgarskap är således fortsatt brännande frågor för vår tid, och mycket tyder på att det kommer vara så under en lång tid framöver. Av denna anledning är behovet av fortsatt kritisk forskning stort.

Sådan framtida forskning kan till exempel analysera såväl sociala som diskursiva praktiker och dess roll i avgörandet av vilka som “får lov att tillhöra nationen” och vilka som anses vara “berättigade till nationens resurser” (de los Reyes, 2006: 27) utifrån andra teoretiska perspektiv än de som används i denna uppsats. I det fall förslaget om språk- och samhällskunskapskrav går igenom behövs dessutom forskning om vilka effekter detta kan få för den rasifierade jämlikheten och jämställdheten, samt för icke-medborgares möjlighet till demokratisk delaktighet. Det finns även många anledningar att fortsatt kritiskt granska framställandet av arbetsmarknadsdeltagande som en universell väg till integration och

inkludering. Slutligen är forskning som ser på kunskapsproduktion som en artikulering av motstånd särskilt viktig, eftersom integrationspolitiken och utformningen av det svenska medborgarskapet är centrala i upprätthållandet av ojämlikhet. Liksom denna uppsats har försökt, bör framtida forskning försöka “bidra till vår gemensamma intellektuella strävan [...] att diagnostisera samtiden och formulera alternativ till den” (Brown, 2008: 171).

Referenslista

- Alvage, Hanna; Lilleman, Elin E. & Gärde Saga (2018). *Nyliberal ordlista*. Stockholm: Atlas.
- Anderson, Bridget (2013). *Us and Them?: The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Anderson, Bridget (2015). "Immigration and the Worker Citizen" i Anderson, B. & Hughes, V. (red.) (2015). *Citizenship and its others*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. (41-57).
- Anderson, Bridget & Hughes, Vanessa (2015). "Introduction" i Anderson, B. & Hughes, V. (red.) (2015). *Citizenship and its others*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. (1-9).
- Andersson, Hampus (2021). "I väntan på klasspolitik: En klassmedveten befolkning utan representation" i Suhonen, D.; Therborn, G. & Weithz, J. (red.) (2021). *Klass i Sverige. Ojämligheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag. (53-81).
- Andersson, Jenny (2016). "A Model of Welfare Capitalism?: Perspectives of the Swedish Model, Then and Now", i Pierre, J. (red.) (2016). *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford University Press. (563-577).
- Armbruster, Heidi (2008). "Introduction: The Ethics of Taking Sides" in Armbruster, H. & Laerke, A. (red.) (2008). *Taking Sides: Ethics, Politics and Fieldwork in Anthropology*. New York, Oxford: Berghahn Books. (1-22).
- Balibar, Étienne & Wallerstein, Immanuel (2002). *Ras, nation, klass. Mångtydiga identiteter*. Göteborg: Daidalos.
- Bartram, David; Poros, Martisa & Monforte, Pierre (2014). *Key Concepts in Migration*. London: SAGE Publications.
- Beck, John (2008). *Meritocracy, citizenship and education: New Labour's legacy*. London: Continuum.
- Bergkvist, Christina (2016). "The Welfare State and Gender Equality" i Pierre, J. (red.) (2016). *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford University Press. (55-69)
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2018). "Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys" i Boréus, K. & Bergström, G. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Upplaga 4:1. Lund: Studentlitteratur. (17-48).
- Boréus, Kristina & Seiler Brylla, Charlotta (2018). "Kritisk diskursanalys" i Boréus, K. & Bergström, G. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Upplaga 4:1. Lund: Studentlitteratur. (305-351).
- Borevi, Karin; Jensen, Kristian K. & Mouritsen, Per (2017). "The civic turn of immigrant integration policies in the Scandinavian welfare states", *Comparative Migration Studies* 5(9).
- Björk, Nina (2020). *Om man älskar frihet: Tankar om det politiska*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

- Brace, Laura (2015). "Reflections on the Good Citizen" i Anderson, B. & Hughes, V. (red.) (2015). *Citizenship and its others*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. (10-27).
- Brown, Wendy (2008). *Att vinna framtiden åter. Texter om makt och frihet i senmoderniteten*. Stockholm: Atlas.
- Butler, Judith (2011). *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*. First edition. London: Routledge.
- Crenshaw, Kimberlé (1991). "Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color" *Stanford Law Review*, 43(6): 1241–1279.
- Delegationen mot segregation (2021). "Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling". Diariernr: DELMOS 2021/334. Tillgänglig via: <https://www.delmos.se/wp-content/uploads/2021/07/Segregation-i-Sverige.pdf> [Hämtad 2021-07-26].
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- de los Reyes, Paulina (2006). "Välfärd, medborgarskap och diskriminering" i SOU 2006:37 *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Stockholm: Fritzes. (7-32).
- de los Reyes, Paulina; Molina, Irene & Mulinari, Diana (2012). "Introduktion - Maktens (o)lika förklädnader" i de los Reyes, P.; Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2012). *Maktens (o)lika förklädnader: Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Ny utgåva. Stockholm: Atlas. (11-30).
- de los Reyes, Paulina (2012). "Det problematiska systerskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genusforskning" i de los Reyes, P.; Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2012). *Maktens (o)lika förklädnader: Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Ny utgåva. Stockholm: Atlas. (31-48).
- Dir. 2018:74. *En kommitté för ökad ekonomisk jämlikhet*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Doucet, Andrea & Mauthner, Natasha S. (2006). "Feminist Methodologies and Epistemology", i Bryant, C. D. & Peck, D. L. (red.) (2006). *21st Century Sociology: A reference handbook*. Volume 2. London: SAGE Publications.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (2010). *Critical Discourse Analysis: The critical study of language*. Second edition. London: Longman.
- Fairclough, Norman (2015). *Language and Power*. Third edition. London: Routledge.
- Fahlgren, Siv; Johansson, Anders & Mulinari, Diana (2011). "Introduction: Challenging normalization processes in a neoliberal welfare state" i Fahlgren, S.; Johansson, A. & Mulinari, D. (red.) (2011). *Normalization and 'outsiderhood': Feminist readings of a neoliberal welfare state*. [U.A.E.]: Bentham Science Publishers. (2-16).
- Fisher, Mark (2011). *Kapitalistisk realism*. Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning. Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Översättning: Mats Rosengren. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

- Fraser, Nancy (2003). *Den radikala fantasin. Mellan omfördelning och erkännande*. Översättning: Sven-Erik Torhell. Göteborg: Daidalos.
- Gavanas, Anna & Calleman, Catharina (red.) (2013). *Rena hem på smutsiga villkor? Hushållstjänster, migration och globalisering*. Göteborg: Makadam.
- Giritli Nygren, Katarina; Fahlgren, Siv & Johansson, Anders (2016). "Normalisation meets governmentality: Gender equality reassembled" i Martinsson, L.; Griffin, G. & Giritli Nygren, K. (red.) (2016). *Challenging the Myth of Gender Equality in Sweden*. Bristol: Policy Press. (49-68).
- Gutiérrez Rodríguez, Encarnación (2015). "Archipelago Europe: On Creolizing Conviviality" i Gutiérrez Rodríguez, E. & Tate, A. S. (red.) (2015). *Creolizing Europe: Legacies and Transformations*. Liverpool: Liverpool University Press. (80-99).
- Haraway, Donna (1988). "Situated Knowledges: The Science of Question Feminism and the Question of Feminism and the Privilege of Partial Perspective" *Feminist Studies* 14(3): 575-599.
- Hartman, Laura (red.) (2011). *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* Andra upplagan. Stockholm: SNS Förlag.
- Harvey, David (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hekman, Susan (2008). "Constructing the Ballast: An Ontology for Feminism" i Alaimo, S. & Hekman, S. (red.) (2008). *Material Feminisms*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. (85-119).
- Hirdman, Yvonne (2000). *Att lägga livet tillrätta: Studier i svensk folkhemspolitik*. Andra upplagan. Stockholm: Carlssons.
- Jordansson, Birgitta & Lane, Linda (2021). "Vilka är 'vi' i jämställdhetspolitiken? Klass, kön och etnicitet i Rut-tjänsternas Sverige" i Suhonen, D.; Therborn, G. & Weithz, J. (red.) (2021). *Klass i Sverige. Ojämligheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag. (261-283).
- Jämlikhetskommissionen (2021). *Kommissionen*. Tillgänglig via: <https://jamlikhetskommissionen.se/kommissionen/> [Besökt 2021-04-10].
- Karlsson, Mikael Mery (2020). "Gå eller rulla - alla vill knulla!" *Funktionsrättsaktivism i nyliberala landskap*. Avhandling. Lund: Arkiv förlag.
- Knocke, Wuokko (1986). *Invandrarkvinnor i lönearbete och fack. En studie om kvinnor från fyra länder inom Kommunal och Fabriksarbetareförbundets avtalsområde*. Stockholm: Arbetslivscentrum.
- Kourachanis, Nikos (2020). *Citizenship and Social Policy. From Post-War Development to Permanent Crisis*. Stad: Palgrave Macmillan.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Andra upplagan. London: Verso.
- Lauri, Johanna (2021). *Feministiska fantasier. Mellan marknad och feminism*. Avhandling. Umeå: Umeå Universitet.
- Lazar, Michelle M. (2005). *Feminist Critical Discourse Analysis. Gender, Power and Ideology in Discourse*. New York: Palgrave MacMillan.

- Leavy, Patricia L. (2007). "Feminist Postmodernism and Poststructuralism" i Hesse-Biber, S. N. (red.) (2007). *Feminist Research Practice: A Primer*. Los Angeles: SAGE Publications. (83-108).
- Lister, Ruth & Williams, Fiona (2007). *Gendering Citizenship in western Europe: New Challenges for Citizenship Research in a Cross-national Context*. Bristol: Policy Press.
- Lundqvist, Åsa & Mulinari, Diana (2018). "Genus, 'kultur' och välfärd: Migrantkvinnan i jämställdhetspolitiska diskurser" i Ålund, A.; Schierup, C-U. & Neergaard, A. (red.) (2018). *Nation i ombildning: essäer om 2000-talets Sverige*. Stockholm: Boréa AB. (121-141).
- Lykke, Nina (2009). *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Marshall, Thomas Humphrey (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martinsson, Lena; Griffin, Gabriele & Giritli Nygren, Katarina (red.) (2016). *Challenging the Myth of Gender Equality in Sweden*. Bristol: Policy Press.
- Medina, Eduardo (2013). *Från "tyst vår" till "hållbar utveckling": En kritisk diskursanalys av miljöfrågans utveckling 1962-1987*. Avhandling. Uppsala universitet. Uppsala: Elanders Sverige AB.
- Meyer, Michael (2001). "Between Theory, Method, and Politics: Positioning of the Approaches to CDA" i Wodak, R. & Meyer, M. (red.) (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. New York: Sage. (14-31).
- Migrationsverket (2021). "Förändrad utlänningslag 2021". Tillgänglig via: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Aktuella-fragor/Forandrad-utlanningslag-2021.html> [Besökt 2021-07-29].
- Moderaterna (2021). "Om oss". Tillgänglig via: <https://moderaterna.se/om-oss> [Besökt 2021-07-03].
- Molina, Irene & de los Reyes, Paulina (2012). "Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/etnicitet i det postkoloniala Sverige" i de los Reyes, P.; Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2012). *Maktens (o)lika förklädnader: Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Ny utgåva. Stockholm: Atlas. (295-317).
- Motion 2018/19:2257. *Det svenska samhällskontraktet*. Stockholm: Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/det-svenska-samhallskontraktet_H6022257 [Besökt 2021-07-03].
- Neergaard, Anders (2006a). "På tröskeln till lönearbete" i SOU 2006:60 *På tröskeln till lönearbete*. Stockholm: Fritzes. (9-40).
- Neergaard, Anders (2006b). "Rekrytering som en institutionell praktik av inkluderad och exkluderad underordning" i SOU 2006:60 *På tröskeln till lönearbete*. Stockholm: Fritzes. (221-260).
- Neergaard, Anders (2021). "Klasssamhällets rasifiering i arbetslivet" i Suhonen, D.; Therborn, G. & Weithz, J. (red.) (2021). *Klass i Sverige. Ojämligheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag. (481-512)
- Neveu, Erik (2018). "Bourdieu's Capital(s): Sociologizing an Economic Concept" i Medvetz, T. & Sallaz, J. (red.) (2018). *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu*. New York: Oxford University Press. (347-374).

- OECD (2019). *OECD Economic Surveys: Sweden 2019*. Tillgänglig via: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-sweden-2019_c510039b-en [Hämtad 2021-03-05].
- Paulsen, Roland (2017). *Arbetsamhället: Hur arbetet överlevde teknologin*. Andra utgåvan. Stockholm: Atlas.
- Puranen, Bi (2019). "Med migranternas röst - den subjektiva integrationen". Forskningsrapport 2019/2. Institutet för framtidsstudier. Tillgänglig via: <https://www.iffs.se/publikationer/iffs-rapporter/med-migranternas-rost/> [Hämtad 2021-06-02].
- Regeringen (2021a). "Remiss av SOU 2020:46 En gemensam angelägenhet". Tillgänglig via: <https://www.regeringen.se/remisser/2021/01/remiss-av-sou-202046-en-gemensam-angelagenhet/> [Besökt 2021-06-22].
- Regeringen (2021b). "Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap". Tillgänglig via: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/01/sou-20212/> [Besökt 2021-06-22].
- Sager, Maja (2011). *Everyday Clandestinity: Experiences on the Margins of Citizenship and Migration Policies*. Avhandling. Lunds universitet. Lund: Media-Tryck.
- Sager, Maja & Mulinari, Diana (2018). "Safety for whom? Exploring femo-nationalism and care racism in Sweden" *Women's Studies International Forum*, 68: 149-156.
- Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra (2011). "The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and the politics of exclusion" *Race and Class*, 53(1): 45-64.
- Schierup, Carl-Ulrik (2012). "Vart tog den sociala dimensionen vägen? Medborgarskap, multikulturalism och social exkludering" i de los Reyes, P.; Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2012). *Maktens (o)lika förklädnader: Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Ny utgåva. Stockholm: Atlas. (237-262).
- Schierup, Carl-Ulrik & Scarpa, Simone (2018). "Migration - ett hot mot välfärden?" i Ålund, A.; Schierup, C-U. & Neergaard, A. (red.) (2018). *Nation i ombildning: essäer om 2000-talets Sverige*. Stockholm: Boréa AB. (31-78).
- Schmauch, Ulrika (2011). "Working hard to integrate: The role of gender in integration discourse" i Fahlgren, S.; Johansson, A. & Mulinari, D. (red.) (2011). *Normalization and 'outsiderhood': Feminist readings of a neoliberal welfare state*. [U.A.E.]: Bentham Science Publishers. (49-57).
- Scott, Joan (1988). "Deconstructing Equality-versus-Difference: Or, the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism" *Feminist Studies*, 14(1): 32-50.
- Sharma, Nandita (2015). "Racism" i Anderson, B. & Hughes, V. (red.) (2015). *Citizenship and its others*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. (98-117).
- SOU 2006:37 *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2020:46 *En gemensam angelägenhet*. Vol 1 och Vol 2. Stockholm: Elanders AB.
- SOU 2021:2 *Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap*. Stockholm: Elanders AB.

- Sunnercrantz, Liv (2021). "Hur högern vann debatten. Nyliberal hegemoni i privatiseringsfrågan" i Suhonen, D.; Therborn, G. & Weithz, J. (red.) (2021). *Klass i Sverige. Ojämligheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag. (181-202).
- Sveriges Radio (2019). "Partiledardebatt: Direktsändning från riksdagshuset", *Ekot* 2019-10-16. Tillgänglig via: <https://sverigesradio.se/avsnitt/1373684> [Besökt 2021-07-03]
- Vesterberg, Viktor (2018). "Exkluderande inkludering" i Ålund, A.; Schierup, C-U. & Neergaard, A. (red.) (2018). *Nation i ombildning: essäer om 2000-talets Sverige*. Stockholm: Boréa AB. (143-170).
- Wickström, Mats (2013). "Conceptual Change in Postwar Sweden: The Marginalization of Assimilation and the Introduction of Integration", i Kivisto, P. & Wahlbeck, Ö. (red.) (2013). *Debating Multiculturalism in the Nordic Welfare State*. Basingstoke: Palgrave MacMillan. (110-139).
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wodak, Ruth (2001). "What CDA is About - A Summary of its History, Important Concepts and Its Developments" i Wodak, R. & Meyer, M. (red.) (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. New York: Sage. (1-13).
- Young, Michael (1958). *The rise of the meritocracy, 1870-2033*. London: Thames & Hudson.
- Yuval-Davis, Nira (1997). *Gender & Nation*. London: SAGE Publications.
- Yuval-Davis, Nira (2011). *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Ålund, Aleksandra; Schierup, Carl-Ulrik & Neergaard, Anders (2018). "Nation i ombildning", i Ålund, A.; Schierup, C-U. & Neergaard, A. (red.) (2018). *Nation i ombildning: essäer om 2000-talets Sverige*. Stockholm: Boréa AB. (7-28).

Bilagor

Bilaga 1: Jämlikhetskommissionens medlemmar

Ordförande: Per Molander. Teknologie doktor. Tidigare ansvarig för Inspektionen för socialförsäkringen.

Ledamot: Anders Björklund. Professor i nationalekonomi.

Ledamot: Anna Balkfors. Senior rådgivare på stadskontoret i Malmö stad och doktorand inom sociala investeringar/jämlig hälsa. Tidigare huvudsekreterare i Malmökommissionen och sekreterare i nationella Kommissionen för jämlig hälsa.

Ledamot: Anna Hedborg. Tidigare LO-ekonom, socialförsäkringsminister och generaldirektör för Riksförsäkringsbrevet.

Ledamot: Clas Olsson. Generaldirektör för Ekonomistyrningsverket.

Ledamot: Helena Holmlund. Docent i nationalekonomi.

Ledamot: Olle Lundberg. Professor i folkhälsovetenskap.

Experter: Mats Johansson och Ruth-Aida Nahum. Johansson arbetar på Finansdepartementets ekonomiska avdelning och Nahum arbetar på budgetavdelningen.

Bilaga 2: Jämlikhetskommissionens referensgrupper

Arbetsförmedlingen	Migrationsverket
Arbetsmiljöverket	Myndigheten för arbetsmiljökunskap
Barnombudsmannen	Myndigheten för delaktighet
Berättarministeriet	Neuro
Boverket	Polisen
Bris	Rädda Barnen
Delegationen mot segregation	Rättviseförmedlingen
DHR - Delaktighet, handlingskraft, rörelsefrihet	Röda korset
Diskrimineringsombudsmannen	SACO
Folkhälsomyndigheten	Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
Funktionsrätt Sverige	Skatteverket
Försäkringskassan	Skolinspektionen
Jämställdhetsmyndigheten	Skolverket
Konkurrensverket	Socialstyrelsen
Konsumentverket	Svenskt näringsliv
Kriminalvården	TCO
Kronofogdemyndigheten	Tillväxtverket
Kulturrådet	Trafikverket
Lika unika	Universitetskanslersämbetet
LO	